

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

NSOSTS14

2017

Eeva Mononen

# LOMAA SIJ AIS- VANHEMMUUDESTA?

– sijaisvanhempien ja perhelomittajien  
kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta

Eeva Mononen

## LOMAA SIJAISVANHEMMUUDESTA?

- sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta ja sen kehittämistarpeista. Tavoitteena oli, että tutkimuksesta saadun tiedon avulla voitaisiin kehittää lastensuojelun perhelomitusta sekä muita lomamalleja sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi ja sijaisvanhemmuuden tukemiseksi.

Tutkimus kohdistui yhteen yksityiseen palveluntuottajaan, joka käyttää perhelomitusta sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi. Tutkimukseen osallistui seitsemän sijaisvanhempaa ja kolme perhelomittajaa eri puolilta Suomea. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistonkeruun menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Sijaisvanhempien haastattelut toteutettiin asynkronisesti sähköpostin välityksellä ja perhelomittajien haastattelut toteutettiin kasvotusten. Haastatteluaineistot analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Sijaisvanhempien tutkimustulokset osoittivat, että yksi merkittävästä perhehoidon tukimuodoista on sijaisvanhempien vapaan mahdollistaminen joko perhelomitusta tai muita lomamalleja hyödyntäen. Lastensuojelun perhelomitusmallissa sijaisvanhemmat lähtivät lomalle kodin ulkopuolelle perhelomittajan saapuessa kotiin hoitamaan sijoitettuja ja biologisia lapsia. Sijaisvanhemmat kokivat perhelomituksen hyvänä lomamallina lasten etua ajatellen, mutta sen rinnalle toivottiin lomaperhettä, jotta sijaisvanhemmat voisivat joskus viettää loman kotona. Lomien lisäksi perhelomitus koettiin merkittävänä tukimuotona myös niissä tilanteissa, kun sijaisvanhempien piti hoitaa sijoitettuihin lapsiin liittyviä asioita, mutta perheen oma tukiverkko ei ollut hyödynnettävissä.

Perhelomittajien tutkimustuloksissa perhelomittajan toimenkuvaan kuului ensisijaisesti lapsista huolehtiminen ja sen jälkeen kodinhoidolliset tehtävät ja lemmikeistä huolehtiminen. Perhelomittajat saivat tukea työhönsä sijaisvanhemmilta, sosiaalityöntekijöiltä, toisilta perhelomittajilta ja työnohjaajalta. Erityisesti hyvä perehdytys sijaisperheisiin ja perhelomitusjaksojen purkaminen työyhteisön kesken koettiin merkittävinä asioina työssä jaksamisen kannalta. Perhelomittajan asiantuntijuudeksi koettiin sijoitettujen lasten toiminnan ja käyttäytymisen tunteminen.

### ASIASANAT:

Lastensuojelun perhehoito, sijaisvanhemmuus, perhehoidon tukimuodot, perhelomitus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Social Services

2017 | 63+6

Eeva Mononen

## TIME OFF FROM FOSTER PARENTING?

- experiences of foster parents and family relief workers on the family relief services provided by child welfare services

The purpose of this study was to find out about the experiences of foster parents and family relief workers on the family relief services provided by child welfare services and related development needs. The aim was that the information obtained in the study could be used to develop the family relief services by the child welfare services as well as other holiday models allowing foster parents to take time off as well as for supporting foster parenting.

The study was focused on one private service provider which uses the family relief service system to enable foster parents to take time off. Seven foster parents and three family relief workers from different areas in Finland took part in the study. The research was carried out as a quantitative study. The semi-structured theme interview was used as the data collection method. The interviews of the foster parents were realised asynchronously via e-mail. The family relief workers were interviewed face to face. Theory-guided content analysis was used for analysing the interview materials.

The study results of the foster parents indicated that allowing the foster parents to take time off, either with family relief services or other holiday models, is one of the most significant support forms for family care. In the family relief model of the child welfare services, foster parents went on a leave outside their home and the family relief worker came to the home to take care of the children placed in the family as well as any of the family's biological children. The foster parents perceived the family relief system as a good holiday model in terms of meeting the best interest of the child; however, they wished that it would be accompanied with a parallel holiday family system that would allow the foster parents to spend time off in their own home. In addition to taking time off, the benefits of family relief services were considered to include situations where the foster parents had to take care of matters related to the foster children when the family's own support network was not available for help.

Based on the study results of the family relief workers, their primary responsibility was to take care of children, which was followed by domestic care duties and taking care of the family's pets. The work of family relief workers was supported by foster parents, social workers, other family relief workers and work supervisors. Good familiarisation with the foster family and discussion of the family relief episode in the work community were considered particularly important for coping with work. Knowledge of the activities and behaviours of the children placed in the families was considered a part of the expertise of the family relief worker.

### KEYWORDS:

Family care of the child welfare services, foster parenting, support forms of family care, family relief services

# SISÄLTÖ

<b>1 JOHDANTO</b>	<b>6</b>
<b>2 TIETOPERUSTA</b>	<b>9</b>
2.1 Lastensuojelun perhehoito	9
2.2 Sijaisvanhemmuus	12
2.3 Perhehoidon tukimuodot	16
2.4 Perhelomitus	18
<b>3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS</b>	<b>20</b>
3.1 Tutkimustehtävät	20
3.2 Haastateltavien valinta	20
3.3 Aineistojen keruu	21
3.4 Aineistojen analyysi	23
<b>4 TUTKIMUKSEN TULOKSET</b>	<b>29</b>
4.1 Perhelomitus ja sen kehittämistarpeet sijaisvanhempien kokemana	29
4.2 Perhelomitus ja sen kehittämistarpeet perhelomittajien kokemana	41
<b>5 POHDINTA</b>	<b>51</b>
5.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	51
5.2 Tulosten tarkastelu	54
5.3 Oma ammatillinen kasvu	58
<b>LÄHTEET</b>	<b>59</b>

## LIITTEET

- Liite 1. Haastattelupyyntö sijaisvanhemmille.
- Liite 2. Haastattelupyyntö perhelomittajille.
- Liite 3. Sijaisvanhempien teemahaastattelurunko.
- Liite 4. Perhelomittajien teemahaastattelurunko.
- Liite 5. Sijaisvanhempien suostumuslomake.
- Liite 6. Perhelomittajien suostumuslomake.

## KUVIOT

Kuvio 1. Sijaisvanhemmuuden osatekijät (mukaillen Valkonen 2014, 10).	14
Kuvio 2. Hoitavan vuorovaikutuksen kulku (mukaillen Becker-Weidman 2008, 64).	15
Kuvio 3. Tutkimustuloksista johdettu jäsenitys lastensuojelun perhelomituksesta.	55

## TAULUKOT

Taulukko 1. Esimerkki sijaisvanhempien aineiston analyysistä.	27
Taulukko 2. Esimerkki perhelomittajien aineiston analyysistä	28
Taulukko 3. Loman tarpeeseen liittyvä luokittelu.	29
Taulukko 4. Perhelomituksen käytäntöön liittyvä luokittelu.	32
Taulukko 5. Perhelomittajaan liittyvä luokittelu.	33
Taulukko 6. Perhelomituksen järjestämiseen liittyvä luokittelu.	36
Taulukko 7. Perhelomituksen ja muiden lomamallien vertailuun liittyvä luokittelu.	39
Taulukko 8. Toimenkuvaan liittyvä luokittelu.	42
Taulukko 9. Sijaisperheisiin perehdyttämiseen liittyvä luokittelu.	45
Taulukko 10. Työn tukemiseen liittyvä luokittelu.	47
Taulukko 11. Asiantuntijuuteen liittyvä luokittelu.	49
Taulukko 12. Lastensuojelun perhelomituksen kehittämissuositukset.	57

# 1 JOHDANTO

Lastensuojelun perhehoito, ja erityisesti sen asema sijaishuollossa, on ollut julkisen keskustelun kohteena viime vuosina Suomessa. Perhehoidosta tuli vuonna 2012 voimaan tulleen lastensuojelulain muutoksen myötä ensisijainen sijaishuollon muoto (Araneva 2016, 304; Hakkarainen ym. 2016, 6). Tavoitteena oli, että lapsen sijaishuolto järjestettäisiin laitoshoidona vain, jos sitä ei pystyttäisi järjestämään lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla (Heinonen 2016b, 3). Siitä huolimatta vuonna 2015 ainoastaan 40 prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista sai sijaisperheen. Samana vuonna huostaanotetuistakin lapsista vain noin puolet (56 %) sijoitettiin perhehoitoon. (THL 2016a, 5, 7–9.) Kansainvälisesti vertailluna perhehoitoa käytetään Suomessa hyvin vähän. Esimerkiksi Norjassa jopa 85 prosenttia ja Ruotsissakin yli 70 prosenttia kaikista sijoitetuista lapsista pääsee sijaisperheeseen, vaikka lasten ja perheiden tilanteet ovat samankaltaisia ja syyt lasten sijoituksiin ovat yhtenevät. (Ketola 2008a, 34–35; Heinonen 2015.)

Perhehoitoa, kuten koko suomalaista lastensuojelua, leimaa sattumanvaraisuus ja suunnittelemattomuus. Sijaisperhetoiminnasta tiedottaminen on vähäistä, sijaisperheiden rekrytointiin ei käytetä riittävästi resursseja eikä sijaisperheitä valmenneta kaikkialla maassa systemaattisesti. Myös sijaisperheille annettava tuki on sattumanvaraista, ja tuen määrä sekä laatu vaihtelevat voimakkaasti eri puolilla Suomea. (Ketola 2005, 126.) Lisäksi yhä useammat sijaishuoltoon tulevat lapset ovat nuoruusiässä, mikä tavallisesti merkitsee sitä, että he ovat eläneet kauan epävakaisissa oloissa, ja että heidän ongelmansa ovat ehtineet kehittyä vaikeiksi ja monisyisiksi. Laitoshoidon on yleensä sitä tarkoituksenmukaisempaa, mitä moniongelmaisemmasta ja vanhemmasta lapsesta on kyse. Sijaisperheiden pelätään uupuvan vaikeahoitoisten ja erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevien lasten kanssa, joten lapset sijoitetaan laitokseen, jossa työntekijöiden koulutustaso on riittävä, ja jossa työnohjauksesta ja jatkokoulutuksesta on huolehdittu. (Ketola 2008a, 33; Sinkkonen 2015, 148, 156–157; THL 2017b.) Heinosen (2011, 9–10) tutkimustulosten mukaan myös haastava yhteistyö lapsen biologisten vanhempien kanssa tai vanhempien vastustus perhehoitoa kohtaan voivat johtaa lapsen sijoittamiseen laitokseen.

Sen lisäksi, että perhehoidon määrä on Suomessa lähtökohtaisestikin vähäistä, ongelmana ovat myös suunnittelemattomat sijoitusten purkautumiset ja uudelleensijoitukset

sijaisperheistä laitoksiin. Helsingin Sanomat uutisoi tammikuussa, kuinka moni sijaisperhe uupuu ilman tukea vaikeasti oireilevien lastan kanssa (Aalto 2017a, A 20–21). Viime vuonna pelkästään Helsingissä runsaat neljäkymmentä lasta joutui muuttamaan sijaisperheestä pois toiseen sijaishuoltoonpaikkaan. Kaikki suunnittelemattomat sijoitusten purkautumiset eivät johdu sijaisvanhempien tuen riittämättömyydestä, mutta asiantuntijoiden mukaan sijaisvanhempien jaksamista työssään tulisi tukea enemmän, jotta turhilta siirtelyiltä vältyttäisiin. (Aalto 2017b, A 18.) Valkosen ja Janhusen (2016, 18–19) tuoreen tutkimuskatsauksen mukaan onnistuneen perhesijoituksen kulmakiviä ovat sijaisvanhempien emotionaalinen sitoutuminen lapseen, lapsen tarpeiden ja sijaisvanhempien välinen yhteensopivuus, sijaisvanhempien tieto lapsesta ja sijaisvanhemman roolista, sijaisvanhempien hyvä suhde sosiaalityöntekijään sekä sijaisvanhempien yksilöity ja oikea-aikainen tuki.

Perhehoidon aseman vankistaminen sijaishuollossa edellyttää vahvaa sijaisperhetoiminnan kehittämistä, mutta se kannattaa sekä inhimillisestä että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna. Perhehoito mahdollistaa sijoitusta tarvitsevalle lapselle perheenjäsenyyden, pysyvät ihmissuhteet ja luonnollisen kehitysympäristön. Myös lapsen identiteetin muodostumisen kannalta perheen merkitys on oleellinen. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 127–128; Ketola 2008b, 22; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 16; THL 2015; Perhehoitoliitto 2017.) Lisäksi perhehoito on parhaimmillaan jopa yli kolme kertaa laitoshoidon edullisempaa (Ahlgren-Leinvuo 2016, 30–31). Timo Turusen (2010, 22–23) mukaan lastensuojelun kustannukset käyvät tällä hetkellä yksinkertaisesti liian raskiksi kuntien talouksille, minkä takia perhehoidon suhteellisen määrän lisäämisen ja perhehoidon tukimuotojen kehittämisen tulisi olla etusijalla lastensuojelun palvelurakennetta uudistettaessa. Kehittämällä perhehoidon tukimuotoja voitaisiin vastata uusiin haastaviin sijoitustarpeisiin sekä monipuolistaa ja porrastaa perhehoitoa. Sijaisperheitä vahvasti tukemalla pystyttäisiin sijoittamaan myös erityistä hoitoa ja tukea vaativia lapsia sijaisperheisiin. (Ketola 2008a, 33, 59.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimuksesta saadun tiedon avulla voidaan kehittää lastensuojelun perhelomitusta ja muita lomamalleja sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi ja sijaisvanhemmuuden tukemiseksi. Perhehoidon tukimuotoja ja sijaisvanhempien vapaan toteutumista on tutkittu eri näkökulmista jonkin verran aiemmin (esim. Mehtonen 2008; Kärkkäinen ym. 2010; Niska

2014), mutta tutkimuksia lastensuojelun perhelomituksesta ei ole ennen tehty. Kiinnostukseni lastensuojelua ja erityisesti lastensuojelun perhehoitoa kohtaan on syntynyt vuosien varrella omien vanhempieni toimiessa sijaisvanhempina huostaanotetuille lapsille. Kiinnostukseni lastensuojelun perhelomituksen tutkimista kohtaan on puolestaan syntynyt sosionomiopintojen aikana työskennellessäni sijaisperheiden perhelomittajana.

Tutkimusraportti etenee siten, että luvussa kaksi käsittelen tutkimuksen tietoperustaa lainsäädäntöön, alan kirjallisuuteen ja ajankohtaiseen tutkimustietoon perustuen. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimustehtävät, kerron haastateltavien sijaisvanhempien ja perhelomittajien valinnasta sekä kuvaan tutkimuksen toteutuksen vaiheita ja tutkimuksessa käytettyjen menetelmien – kvalitatiivisen lähestymistavan, teemahaastattelun ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin – menetelmäteoriaa. Neljännessä luvussa esittelen tutkimustulokset kahdessa osassa sijaisvanhempien ja perhelomittajien tutkimusaineistoihin perustuen. Viidennessä luvussa arvioin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, tarkastelen saatuja tutkimustuloksia, esittelen jatkotutkimusehdotuksia sekä pohdin omaa ammatillista kasvuani opinnäytetyöprosessin aikana.



## 2 TIETOPERUSTA

### 2.1 Lastensuojelun perhehoito

Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta, huolenpidosta ja hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Yhteiskunnan pyrkimyksenä on tukea vanhempia tässä tehtävässä ja tarjota perheelle apua riittävän aikaisessa vaiheessa. Tarvittaessa lapsi ja perhe on ohjattava lastensuojelupalveluiden piiriin. (Heinonen 2016a, 253–255; THL 2016b.) Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteuttamalla turvataan julkisin toimenpitein lapsen oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lammi-Taskula 2012, 83). Lapsen ja perheen tilanteeseen on puututtava silloin, kun lapsi ei saa tarvitsemaansa hoitoa ja kasvatusta tai kun lapsen olosuhteet ovat turvattomat. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijais- ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön toimenpiteitä. (Lastensuojelulaki 417/2007; THL 2016b.)

Lastensuojelun perhehoito on osa sijaishuoltoa ja sillä tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä kodin ulkopuolella yksityiskodissa (Perhehoitolaki 263/2015; Hakkarainen ym. 2016, 4, 6). Perhehoito voi olla joko lyhytaikaista tai toistaiseksi jatkuvaa, ja se voi tapahtua joko vieraassa perheessä tai sukulaisperheessä (Janhunen ym. 2015, 7). Aiemmin perhehoitoa antanutta vanhempaa kutsuttiin kasvatustavanhemmaksi, kotia kasvatuskodiksi ja lasta kasvattilapseksi. Vuoden 1992 lakimuutos korvasi nämä nimikkeet sanoilla perhehoitaja, perhekoti ja perhehoitolapsi. Tavallisesti puhutaan kuitenkin sijaisvanhemmasta, sijaiskodista ja sijoituksesta lapsesta tai sijaislapsesta. (Huttunen 2001, 140–141.) Aranevan (2016, 306–307) mukaan näitä sijais-alkuisia käsitteitä tulisi välttää suullisessa ja kirjallisessa virkakielessä, sillä ne ovat arvoväritteisiä, eivätkä vastaa asiallista, neutraalia ja hienovaraista tyyliä, jota lastensuojelussa edellytetään. Käytän tässä tutkimuksessa kuitenkin näitä puhekieleen vakiintuneita käsitteitä – sijaisvanhempi, sijaiskoti ja sijoitettu lapsi – korostaakseni yksityisen perhehoidon eroa ammatilliseen perhehoitoon nähden. Sijaislapsikäsitettä en halua tietoisesti käyttää, sillä se sisältää Huttusen (2001, 141) mukaan kaksoismerkityksen oman lapsen sijaisesta, vaikka näin ei ajateltaisikaan.

Lapsi voidaan sijoittaa sijaisperheeseen huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai avo-  
huollon sijoituksen yhteydessä tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen nojalla (Las-  
tensuojelulaki 417/2007). Keskityn tässä tarkastelemaan vain huostaanoton perusteella  
tehtävää sijoitusta, koska tutkimukseni kannalta muut sijoituksen perusteet eivät ole re-  
levantteja. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi on otettava huostaan, kun puut-  
teet lapsen kasvuolosuhteissa tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantavat vakavasti hä-  
nen turvallisuutensa ja kehityksensä. Edellytyksenä on, etteivät avo-  
huollon tukitoimen-  
piteet riitä tilanteen korjaamiseksi. Lapsi sijoitetaan huostaanoton aikana perhehoitoon,  
ammattilliseen perhekotihoitoon, laitoshiitoon tai muuhun lapsen tarpeiden mukaiseen  
sijaishuoltopaikkaan. Sijaishuoltopaikan valinta määräytyy huostaanoton perusteiden,  
lapsen yksilöllisten tarpeiden, lapselle tärkeiden ihmissuhteiden säilymisen sekä hoidon  
keston ja jatkuvuuden ohjaamina. Myös lapsen kieli, kulttuuri ja uskonto on otettava huo-  
mioon sijaishuoltopaikkaa valittaessa, jos mahdollista. Lapsi on sijoitettava ensisijaisesti  
perhehoitoon, mutta vain jos se on lapsen edun mukaista. Lapsen yksilölliset tarpeet  
määrittävät sen, mikä on lapselle paras sijaishuoltopaikka. Huostaanotto on aina voi-  
massa toistaiseksi ja se on lopetettava heti, kun siihen ei enää ole perusteita. Vaikka  
perheen jälleenyhdistäminen onkin lähtökohtainen tavoite lastensuojelussa, tulee huos-  
taanoton lakkauttamista suunniteltaessa huomioida sijaishuollon kesto, lapsen ja sijais-  
huoltoa antavan henkilön välisen kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempien  
välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Huostaanotto päättyy viimeistään, kun  
lapsi täyttää 18 vuotta. Tämän jälkeen nuori on oikeutettu lastensuojelun jälkihuoltoon,  
kunnes täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007; Hämeen-Anttila 2017, 241–242.)

Perhehoidon tavoitteena on kodinomainen hoito, läheiset ihmissuhteet sekä lapsen pe-  
rusturvallisuuden ja sosiaalisten suhteiden edistäminen (Saastamoinen 2008, 27). Li-  
säksi tavoitteena on turvata lapsen hoito ja kasvatus lapsen huollosta ja tapaamisoikeu-  
desta säädetyn lain mukaisella tavalla. Sen mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen  
kehitykseen ja hyvinvointiin, myönteisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin, lapsen ikään ja ke-  
hitystasoon nähden tarpeelliseen valvontaan ja huolenpitoon, turvalliseen ja virikkeitä  
antavaan kasvuympäristöön, ymmärtämykseen, turvaan ja hellyyteen sekä lapsen taipu-  
muksia ja toivomuksia vastaavaan koulutukseen. Lisäksi lapsen itsenäistymistä sekä  
kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää, eikä lasta saa alistaa,  
kurittaa ruumiillisesti tai kohdella muullakaan tavoin loukkaavasti. (Laki lapsen huollosta  
ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Sijaiskodin tulee olla sosiaalisilta, terveydellisiltä ja fyysisiltä olosuhteiltaan annettavalle hoidolle sopiva. Sijaiskodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota sijaisperheen ihmissuhteisiin sekä sijaisvanhempien mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata sijoitettavan lapsen tarpeisiin. Sijaisperheen kaikkien jäsenten tulee hyväksyä sijoitettavan lapsen tulo perheeseen, ja lapsen tulee saada tasavertainen asema perheessä muihin sijaisperheen jäseniin nähden. Sijaiskodin tulee olla myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan annettavalle hoidolle sopiva. Lain mukaan sijaiskodissa saadaan hoitaa samanaikaisesti enintään neljää lasta sijaisvanhempien kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa ja tukea vaativat henkilöt mukaan luettuina. (Perhehoitolaki 263/2015.) Jos sijaiskodissa annettavasta hoidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, jotka täyttävät kelpoisuusvaatimukset, voi hoidettavia olla yhteensä kuusi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Hoidettavien määrästä voidaan poiketa silloin, kun kysymyksessä on sisaruksille annettavasta perhehoitosta. Sijoittava kunta on velvollinen valvomaan sijaiskodissa tapahtuvaa hoitoa. (Perhehoitolaki 263/2015.)

Perhehoito järjestetään sijaisvanhemman ja sijoittavan kunnan välisen toimeksiantosopimuksen perusteella sijaisvanhemman yksityiskodissa. Jos kunta on tehnyt ostopalvelusopimuksen yksityisen palveluntuottajan kanssa perhehoidon järjestämistä varten, sijaisvanhemman toimeksiantajana on tällöin yksityinen palveluntuottaja ja toimeksiantosopimuksen osapuolia ovat sijaisvanhempi ja yksityinen palveluntuottaja. Sijoittava kunta vastaavasti tekee perhehoitolain mukaisen sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen palveluntuottajan kanssa. (Räty 2015, 493.)

Toimeksiantosopimus on ennen lapsen sijoitusta tehtävä virallinen, kahden osapuolen (sijoittavan kunnan tai yksityisen palveluntuottajan ja sijaisvanhemman) välinen asiakirja, johon kirjataan molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Toimeksiantosopimuksen laatiminen edellyttää neuvottelua siinä sovittavista asioista, kuten sijaisvanhemmalle maksettavan palkkion määrästä ja suorittamisesta, perhehoidosta ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta, sijoitetun lapsen yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta, hoidon arvioidusta kestosta, sijaisvanhemman oikeudesta vapaaseen ja vapaan toteuttamisesta, sijaisvanhemmalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta. Toimeksiantosopimus sitoo kumpaakin osapuolta noudattamaan sopimusta ja se tulee tarkistaa asiakassuunnitelman tarkastuksen yhteydessä, tilanteen muuttuessa tai toisen osapuolen sitä esittäessä. (Hakkarainen ym. 2016, 22–29.)

## 2.2 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmaksi aikovalla ei tarvitse olla ammatillista koulutusta alalle, mutta hänellä tulee olla joko koulutuksensa, elämäkokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella riittävät valmiudet hoitaa ja kasvattaa sijoitettua lasta. Lisäksi sijaisvanhemmalta edellytetään ennakovalmennuksen suorittamista. (Taskinen 2010, 127; Perhehoitolaki 263/2015.) Tunnetuin ennakovalmennuksista on PRIDE-valmennus. PRIDE (Parent's Resources for Information, Development and Education, suom. vanhempien voimavarat tietoon, kehittymiseen ja oppimiseen) on alun perin amerikkalainen 14-vaiheinen lastensuojelun perhehoidon kehittämisohjelma, jota ylläpitää Suomessa tällä hetkellä Pesäpuu ry. Ennakovalmennus on yksi osa PRIDE-ohjelmaa. Valmennuksen tarkoituksena on taata jokaiselle sijoitusta tarvitsevalle lapselle tasavertainen mahdollisuus päästä hyvin valmentautuneeseen perheeseen ja saada yksilöllisiä tarpeitaan vastaava hoito ja huolenpito perheessä. Sijaisvanhemmuutta harkitsevalle PRIDE-valmennus antaa mahdollisuuden perehtyä ennalta tehtävään ja arvioida omia vahvuuksiinsa ja kehittämistarpeitaan sekä haluaan ryhtyä sijaisvanhemmaksi. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121–124; Pesäpuu ry 2016.)

Valmennus sisältää yhdeksän teemallista ryhmätapaamista, vähintään kaksi perhekohtaista tapaamista sekä kirjallisia kotitehtäviä. Valmennuksen arviointi perustuu viiteen valmiuteen, joita ovat 1) valmius suojella ja hoivata lasta, 2) valmius tukea lapsen yksilöllistä kehitystä, 3) valmius tukea lapsen suhteita syntymävanhempiinsa ja turvata muiden lapselle läheisten ihmissuhteiden jatkuminen, 4) valmius sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan sekä 5) valmius tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. PRIDE-valmennusta järjestävät kunnat, Pelastakaa Lapset ry, SOS-lapsikylä ry sekä muutamat muut yksityiset palveluntuottajat. PRIDE-valmennuksen kouluttajana toimii Pesäpuu ry:n kouluttama sosiaalityöntekijä ja sijais- tai adoptiovanhempi -kouluttajapari. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 125; THL 2016d.)

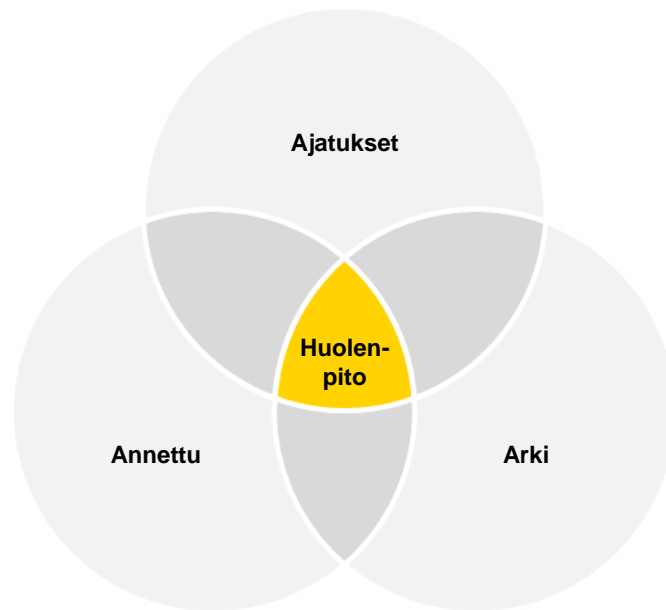
Sijaisvanhemmuuteen liittyy monenlaisia erityispiirteitä tavalliseen vanhemmuuteen verrattuna (Valkonen 2008, 105–106). Yksi tapa tarkastella sijaisvanhemmuutta on tarkastella sitä vanhemmuuden alakäsitteiden – biologisen, sosiaalisen ja psykologisen vanhemmuuden – kautta. Biologinen vanhempi on se vanhempi, joka on synnyttänyt tai siittänyt lapsen. Sosiaalisen vanhemmuuden rooli on sillä aikuisella, jonka perheessä lapsi asuu ja elää. Sosiaalinen vanhemmuus on käytännöllistä vanhemmuutta, huolehtimista jokapäiväisistä huolenpitotehtävistä. Psykologinen vanhempi on se vanhempi, johon

lapsi on tunnetasolla kiintynyt ja samaistunut. Sijaisvanhemmat toteuttavat sosiaalista vanhemmuutta hoitaessaan ja kasvattaessaan sijoitettua lasta perheessään. Psykologinen vanhemmuus voi säilyä lapsen biologisilla vanhemmilla tai siirtyä sijaisvanhemmille. On myös mahdollista, että psykologisen vanhemmuuden rooli on sekä biologisilla vanhemmilla että sijaisvanhemmilla, jolloin puhutaan jaetusta tai rinnakkaisesta vanhemmuudesta. (Valkonen 1995, 2–20; Pitkänen 2011, 88–89; PRIDE-kirja 2013, luku 2, 8–9.) Jaettuun vanhemmuuteen osallistuu omalta osaltaan myös sijoitetun lapsen sosiaalityöntekijä, joka kantaa oikeudellista vastuuta ja päätöksenteko-oikeutta lapsen asioista (Koisti-Auer 2004, 47; Enroos 2016, 229). Lapsen huoltajuus säilyy huostaanotossa edelleen biologisilla vanhemmilla, mutta heidän puhevaltaansa suhteessa lapseen on rajoitettu. Sosiaalityöntekijällä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, opetuksesta, terveydenhuollosta, valvonnasta sekä muusta huolenpidosta huostaanoton aikana. (Lastensuojelulaki 417/2007; THL 2017a.)

Sijaisvanhempia ja sijaisvanhemmuutta tutkineen Valkosen (2014, 10–11) jäsenyyksen mukaan sijaisvanhemmuus koostuu huolenpidon ytimeistä sekä sen ympärille rakentuvista kolmesta A:sta: Annetusta, Ajatuksista ja Arjesta (kuvio 1). Annetulla Valkonen tarkoittaa niitä asioita, joihin sijaisvanhemmilla itsellään ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. Annettuna sijaisperheeseen tulee sijoitettu lapsi vanhempineen, sukuineen ja taustoineen. Myös sijoituksen tarkka ajankohta ja kesto ovat riippuvaisia muista kuin sijaisvanhemmista. Lastensuojelun käytänteet ovat nekin valmiina, sijaisvanhemmat eivät voi valita itse sosiaalityöntekijäänsä tai muita tukitoimiaan. Ajatuksilla Valkonen tarkoittaa sisäisiä tunteita, ajatuksia ja asenteita, joihin sijaisvanhemmat voivat itse vaikuttaa. Ajatukset motiiveista, kiintymisestä, lapsen biologisista vanhemmista, sijaisvanhempana olemisesta sekä luovuttamisesta ja voimavaroista vaikuttavat siihen, miten edellä kuvatut Annetut asiat koetaan ja millaiseksi Arkea aletaan sijaisperheessä rakentaa. Sijaisperheen Arjen tapahtumat ja tunteet muotoutuvat siis vähitellen Annetun ja Ajatusten perusteella.

Annetun, Ajatusten ja Arjen leikkauspisteessä, sijaisvanhemmuuden ytimessä ovat huolenpidon eri muodot: moraali, teot ja tunteet. Valkosen tutkimuksen perusteella motiivi lähteä sijaisvanhemmaksi perustuu useimmiten huolenpidon moraalinäkökulmaan eli haluun tarjota huolenpitoa lapselle, joka on ainakin jossain määrin jäänyt sitä vaille. Tällainen moraalinen mielenlaatu johtaa tekoihin, konkreettisiin arkipäivän huolenpitotehtäviin, kuten ruokkimiseen, pesemiseen ja vaatettamiseen. Se, missä vaiheessa huolenpidon tunneulottuvuus tulee mukaan ja vahvistuu, vaihtelee sijaisvanhempien kertomuk-

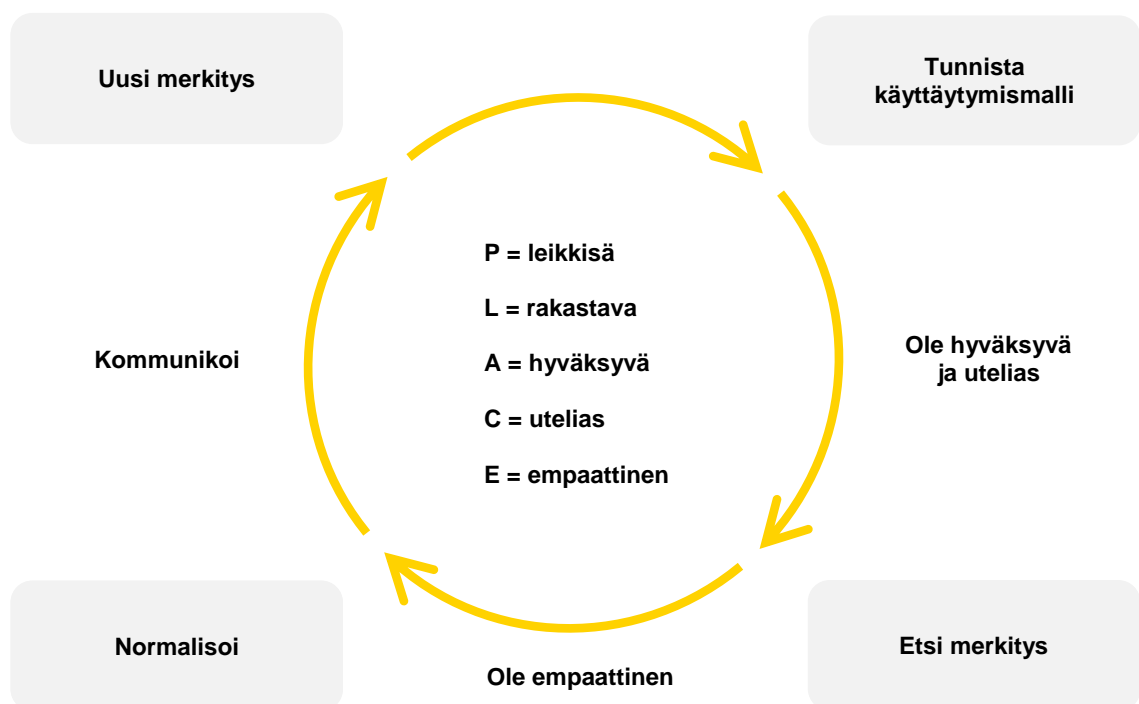
sisä. Joskus sijaisvanhempi rakastuu ja kiintyy lapseen heti, joskus läheisen tunnesuhteen syntyminen vie aikaa. Voi myös käydä niin, ettei tunnesuhdetta synny ollenkaan, jolloin sijaisvanhemman huolenpito lapsesta on pääasiassa huolenpidon tekoja. Syynä tunnesuhteen syntymättä jäämiseen voi olla esimerkiksi vastavuoroisuuden puuttuminen, kun lapsi ei syystä tai toisesta pysty ottamaan huolenpitoa vastaan. Myös sijaisvanhemman orientaatio voi olla toisinaan enemmän työ kuin tunne. (Valkonen 2014, 14, 58, 86, 139–141.)



Kuvio 1. Sijaisvanhemmuuden osatekijät (mukaillen Valkonen 2014, 10).

Sijaisvanhemmuuden erityispiirteisiin kuuluu myös terapeuttinen vanhemmuus. Koska perhehoitoon tulevat lapset ovat yleensä aina kokeneet asioita, jotka ovat jollain tavalla vaikuttaneet kielteisesti heidän kehitykseensä, kiintymykseensä ja kasvuunsa, pelkäävät sijaisvanhempien hyvä tahto ja tavallisen vanhemmuuden keinot eivät riitä auttamaan lasta arjessa. Terapeuttinen vanhemmuus on alun perin psykologi ja psykoterapeutti Daniel Hughesin kehittämä, vuorovaikutteiseen kehityspsykoterapiaan perustuva hoivakäytäntö, josta käytetään myös nimityksiä empaattinen vanhemmuus ja kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Terapeuttinen vanhemmuus perustuu ajatukseen, jonka mukaan lasta päivittäin hoitavat aikuiset ovat avainasemassa lapsen eheytyemisessä. (Becker-Weidman & Hughes 2008, 329–330; Mykkänen 2011, 4–9; Eller 2014, 1–2.)

Terapeuttinen vanhemmuus ilmenee kasvattajassa PLACE-asenteena. PLACE tulee englanninkielisistä sanoista Playfulness = leikkisyys, Love = rakkaus, Acceptance = hyväksyntä, Curiosity = uteliaisuus ja Empathy = empaattisuus. (Becker-Weidman 2006, 158.) PLACE-asenteen avulla sijaisvanhempi kykenee ylläpitämään tunneyhteyden lapsen tai rakentamaan tunneyhteyden uudelleen niissäkin hetkissä, kun lapsi oireilee ja käyttäytyy haastavasti. Löytämällä ja hyväksymällä lapsen käyttäytymisen takana olevia merkityksiä sekä kohtaamalla lapsen emotionaaliset tarpeet olla rakastettu, hoivattu, suojeltu ja ymmärretty, sijaisvanhempi auttaa sijoitettua lasta toipumaan varhaisista traumaattisista kokemuksistaan. (Golding 2008, 166–167; Golding & Hughes 2012, 224.)



Kuvio 2. Hoitavan vuorovaikutuksen kulku (mukaillen Becker-Weidman 2008, 64).

Hoitavan vuorovaikutuksen kulkua sijaisvanhemman ja lapsen välillä on esitelty kuviossa 2. Hoitava vuorovaikutus alkaa siitä, että sijaisvanhempi havainnoi ja tunnistaa lapsen käyttäytymismallin. Käyttäytyminen on voinut tapahtua joko äskettäin sijaisvanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa tai kauempana menneisyydessä. Havainnoinnin ja tunnistamisen jälkeen sijaisvanhempi pyrkii selvittämään uteliasta ja hyväksyvää asennetta hyödyntämällä, mikä merkitys käyttäytymisellä on lapselle itselleen. Olemalla empaattinen ja ymmärtäväinen, sijaisvanhempi vähentää lapsen häpeän tunnetta, jolloin lapsi kokee, että hänet hyväksytään. Normalisointivaiheessa sijaisvanhempi ja lapsi tunnistavat käyttäytymisen merkityksen ja ymmärtävät menneisyyden trauman vaikutukset

lapsen tämänhetkiseen käyttäytymiseen. Tilanne normalisoituu, kun oireesta tulee ymmärrettävä. Sen jälkeen lapsi viestii sijaisvanhemmalle, että ymmärtää käyttäytymisensä merkityksen. Kun lapsen käyttäytymiselle on löydetty uusi merkitys, sijaisvanhempi voi auttaa lasta liittämään kokemuksen osaksi lapsen elämäntarinaa ja näin auttaa lasta eheyttämään identiteettiään. (Becker-Weidman 2008, 42, 63–64; Väliavaara 2008, 12–13.)

Huovinen (2013, 38–39) käyttää termiä arkiuuttaminen tarkoittaessaan sijaisvanhemman kykyä nähdä, mitkä elämäkokemukset ja tunnekokemukset ovat sijoitetun lapsen käyttäytymisen takana. Arkiuuttaminen käsitteenä tulee hyvin lähelle terapeutin vanhemmuuden käsitettä. Arkiuuttaminen perustuu teoreettiseen ajatteluun ja tutkimustietoon vanhemman mentalisaatiokyvystä (Huovinen 2013, 40). Mentalisaatioteoriaa kehittänyt brittiläinen psykoanalytikko Peter Fonagy (1991) on määritellyt mentalisaation kyvyksi pohtia tietoisia ja tiedostamattomia tunteita ja ajatuksia itsessä ja toisissa. Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa tarkoittaa vanhemman kykyä pohtia lapsensa kokemuksia ja tunteita erilaisissa arkipäivän tilanteissa (Kalland 2014, 30). Sijaisvanhemmalta edellytetään hyvää mentalisaatiokykyä ja halua kehittää reflektiivistä kykyään suhteessa lapseen ja hänen kehitysvaiheeseensa. Vaikka arkiuuttaminen käsitteenä korostaakin sitä tosiasiaa, että monet sijoitetut lapset tarvitsevat myös ammattiapua selviytyäkseen vaikeista elämäkokemuksistaan, sijaisvanhempi ei voi pelkästään odottaa, että joku ammattilainen muuttaisi lapsen helpompihoitoiseksi. Arkiuuttamisessa on kysymys siitä, että sijaisvanhempi pystyy kohtaamaan kykynsä ja heikkoutensa, ja on valmis muuttamaan omaa suhtautumistaan tai käytöstään. (Huovinen 2013, 38, 40.)

### 2.3 Perhehoidon tukimuodot

Jotta perhehoito olisi onnistunutta ja laadukasta, sijaisvanhemmat tarvitsevat oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea toteuttaessaan vaativaa työtään (Berridge 2001; Leve ym. 2012). Perhehoidon tukimuodot voidaan jakaa taloudelliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja arjen käytännön tukeen. (THL 2016c.) Taloudellinen tuki tarkoittaa sijaisvanhemmille maksettavaa hoitopalkkiota sekä kulu- ja käynnistämiskorvausta. Hoitopalkkion määrän tulee perustua lapsen hoitoon käytettävään aikaan ja vaativuuteen. Hoitopalkkion vähimmäismäärä kalenterikuukaudessa on perhehoitolain muutoksen myötä 775,00 euroa jokaista perhehoidossa olevaa henkilöä kohti. Kulukorvausta maksetaan, koska sijaisvanhemmat eivät ole elatussuhteessa sijoitettuun lapseen nähden. Kulukorvauksen



tulee kattaa kaikki lapsen hoidosta ja elämisestä aiheutuvat menot, ja sen vähimmäismäärä kalenterikuukaudessa on 410,66 euroa. Käynnistämiskorvausta maksetaan kattamaan hoidon käynnistämisestä aiheutuvat tarpeelliset kustannukset. Käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä on 2916,43 euroa. (Ketola 2008a, 53–54; Perhehoitolaki 263/2015; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Tiedollinen tuki tarkoittaa sijaisvanhemmille annettavaa työnohjausta ja täydennyskoulutusta (THL 2016c). Oikeudesta työnohjaukseen ja täydennyskoulutukseen säädetään perhehoitolaissa (263/2015), tosin nykyisin ne nähdään jo sijaisvanhemman velvollisuuksina, ei pelkästään perhehoitolain mukaisina oikeuksina (Hakkarainen ym. 2016, 31). Työnohjauksella tarkoitetaan neutraalin, koulutetun henkilön antamaa prosessiluontoista tukea joko yksilöllisesti, pareittain tai ryhmässä. Näin ollen sosiaalityöntekijän antama tukea ei lasketa työnohjaukseksi. Työnohjauksen tarkoituksena on, että sijaisvanhempi voi tutkia omaa rooliaan sijaisvanhempana, jäsentää kokemuksiaan ja tunteitaan sekä pohtia paikkaansa sijoitetun lapsen verkoston jäsenenä. Koulutettu työnohjaaja auttaa sijaisvanhempaa jäsentämään sijaisvanhemmuuteen liittyviä ilmiöitä teoreettisesti, vertaamaan niitä aiempiin kokemuksiin ja löytämään uusia näkökulmia. Työnohjaus voi olla jatkuvaa tai kriisiluonteista. Jatkuvassa työnohjauksessa tuetaan sijaisvanhempaa jokapäiväisessä, vaativassa kasvatusta ja hoitotyössä ja ehkäistään kriisien syntymistä. Kriisityönohjauksessa puolestaan käsitellään kriisiin liittyviä tunteita ja etsitään ratkaisuja, jotka mahdollistavat sijaisperheen toiminnan jatkumisen. (Janhunen ym. 2015, 12–18.)

Sijaisvanhempien täydennyskoulutus on Suomessa organisoimatonta, mutta esimerkiksi Perhehoitoliitto ry, Pesäpuu ry ja Pelastakaa Lapset ry järjestävät koulutuksia sijaisvanhemmille. Lisäksi ainakin Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry sekä Ensi- ja turvakotien liitto ry järjestävät sopeutumisvalmennusta sijaisperheille. Sopeutumisvalmennuskurssit lisäävät sijaisvanhempien jaksamista ja suuntaavat sijaisvanhempien toimintaa lapsen erityistarpeiden huomioimiseksi ja ymmärtämiseksi. Sopeutumisvalmennuskursseilla sijaisvanhemmat saavat konkreettisia toimintamalleja ja lisää tietoa hoito- ja kasvatustyönsä tueksi. (Ketola 2008a, 47–51.)

Vertaistuki ja mentorointi ovat sijaisvanhemmille annettavaa emotionaalista tukea. Sijaisvanhempien mielestä vertaistuki onkin yksi keskeisimmistä tukemisen muodoista, sillä kokemusten jakaminen ja kuuluksi tuleminen samaa työtä tekevien kanssa antaa uusia toimintamalleja ja näkökulmia omaan sijaisvanhemmuuteen. Vertaistukea voi saada esimerkiksi ryhmätyönohjauksessa, mutta sijaisvanhemmille on olemassa myös

omaa, Perhehoitoliiton koordinoimaa vertaisryhmätoimintaa. (Ketola 2008a, 50–51; Hakkarainen ym. 2016, 31–32; THL 2016c.) Mentorointi on suhteellisen uusi vertaisuuden pohjalta toteutuva sijaisvanhempien tuen muoto. Mentoroinnissa on kyse kokeneen sijaisvanhemman antamasta tuesta aloittavalle sijaisvanhemmalle. Emotionaalinen tuki kaiken kaikkiaan on tärkeää sijaisvanhemmille, sillä lastensuojelun perhehoidossa sijaisvanhemmuuden tunteet ovat vahvasti läsnä yhteistyössä niin lapsen biologisten vanhempien kuin työntekijöidenkin kanssa. (Hakkarainen ym. 2016, 31.)

Arjen käytännön tuella tarkoitetaan esimerkiksi kotiin annettavaa siivousapua sekä sijoitettujen lasten hoidon järjestämistä sijaisvanhempien lomien ajaksi (Joensuu & Sutinen 2016, 40; THL 2016c). Perhehoitolain muutoksen myötä sijaisvanhemmille kertyy kaksi lomapäivää jokaista kalenterikuukautta kohti, mikä tarkoittaa yhteensä 24 lomapäivää vuodessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Lomien lisäksi lastenhoitoapua tarvitaan usein myös koulutusten, työnohjausten, palaverien ja lasten asioiden hoitamisen ajaksi. Sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi löytyy useita toimintamalleja. Yleisintä on sijaisvanhempien sukulaisten tai muiden läheisten käyttö sijaisina. Muita lomamalleja ovat muun muassa tukiperheiden, toisten sijaisperheiden, ammatillisten perhekotien tai laitosten käyttö sijaisvanhempien sijaisina. Näissä lomamalleissa lapset joutuvat siirtymään sijaisvanhempien vapaan ajaksi pois kotoa, mikä ei ole aina toimiva ratkaisu. Jotkut kunnat ja yksityiset palveluntuottajat järjestävät sijaisvanhempien sijaiseksi lastenhoitajan, joka saapuu sijaisperheen kotiin hoitamaan lapsia. Tällaista lomamallia kutsutaan perhelomitukseksi. Sen etuna on, että lapset saavat jäädä tuttuun kotiympäristöön. Toisaalta tämä malli on usein kallis sijaisvanhemmille, ellei heillä ole käytössään esimerkiksi kakkosasuntoa. Vapaan pitämistä lapsen kotilomilla ei suositella, koska kotilomat voivat keskeytyä ja sijaisvanhemmat joutuvat olemaan saavutettavissa. (Ketola 2008a, 52–53.)

## 2.4 Perhelomitus

Lastensuojelun perhehoidossa perhelomituksen käyttö sijaisvanhempien vapaan mahdollistavana lomamallina ei ole vielä kovin yleistä. Sen sijaan vammaispalveluissa perhelomitusta on käytetty jo vuodesta 1989 lähtien (Häme 2015, 6). Tällä hetkellä Kehitysvammaisten Palvelusäätiöllä (2017b) on perhelomituksen piirissä yli 200 perhettä, joissa työskentelee 27 perhelomittajaa. Kehitysvammaisten Palvelusäätiön (2017a) tuottama

perhelomitus on kotiin tuotavaa palvelua sellaisille vanhemmille tai muille huoltajille, joiden erityistä tukea tarvitseva lapsi, nuori tai aikuinen hoidettava asuu kotona. Nykyisessä perhelomitusmallissa perhelomittaja tulee hoidettavan kotiin tarvittaessa useaksi vuorokaudeksi ja hoitaa erityistä tukea tarvitsevan perheenjäsenen lisäksi sisarukset. Vanhemmat lähtevät lomalle kodin ulkopuolelle. (Kehitysvammaisten Palvelusäätiö 2017a.) Sen lisäksi että perhelomitus mahdollistaa vanhempien levon, perhelomitus takaa myös hyvän ja mahdollisimman muuttumattoman arjen lapselle hänen tutussa kotiympäristössään (Häme 2015, 8). Tämä perhelomitusmalli on saanut alkunsa ADHD-liiton, Perhehoitoliiton, Aivovammaliiton ja Kehitysvammaisten Palvelusäätiön vuonna 1997 alkaneessa yhteisprojektissa, ja on sittemmin muuttunut pysyväksi käytännöksi (Häme 2015, 8; ADHD-liitto 2017).

Perhelomituksella on ollut suuri merkitys vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille (Purhonen 2015, 26–29; Vuorio & Vuorio 2015, 30–32). Kehitysvammaisten Tukiliiton järjestöpäällikkönä vuosina 1989–2007 toiminut Marjatta Tammisto (2015, 13) kuvaa perhelomituksen ja muun tilapäishoidon merkitystä vanhemmille negatiivisuuden kehän kautta. Vanhemmat ajautuvat negatiivisuuden kehään hoitaessaan väsyneenä lastaan. Jos vanhemmat eivät saa apua ja tukea tilanteeseensa, väsymys alkaa nostaa vanhemmissa pintaan syyllisyyttä ja muita kielteisiä tunteita. Näitä tunteita kompensoidakseen vanhemmat pyrkivät hoitamaan lastaan täydellisesti, ettei kukaan epäilisi heidän rakkauttaan lasta kohtaan. Tämän seurauksena vanhemmat uupuvat yhä syvemmin ja negatiivisuuden kehä on valmis. Perhelomitus tukee vanhempia heidän hoito- ja kasvatustehtävässään sekä ehkäisee ja lievittää vanhempien uupumusta. Perhelomitus antaa vanhemmille mahdollisuuden muun muassa hoitaa parisuhdetta, harrastaa ja viettää aikaa vammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen sisarusten kanssa.

## 3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

### 3.1 Tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimuksesta saadun tiedon avulla voidaan kehittää lastensuojelun perhelomitusta sekä muita lomamalleja sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi ja sijaisvanhemmuuden tukemiseksi. Lisäksi tutkimustulokset antavat tärkeää tietoa sijaisvanhemmille ja perhelomittajille toistensa ajatuksista ja kokemuksista perhelomitukseen liittyen. Tutkimustehtävät ovat:

1. Millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla ja perhelomittajilla on lastensuojelun perhelomituksesta?
2. Millaisia kehittämistarpeita sijaisvanhemmat ja perhelomittajat näkevät lastensuojelun perhelomituksessa?

### 3.2 Haastateltavien valinta

Tutkimus kohdistui yhteen yksityiseen palveluntuottajaan, joka käyttää perhelomitusta sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi. Tavoitteena oli saada haastateltaviksi sijaisvanhempia ja perhelomittajia palveluntuottajan jokaiselta kolmelta maantieteelliseltä toimialueelta. Saatua tutkimusluvan palveluntuottajalta, lähetin sijaisvanhempien haastattelupyyntökirjeitä (liite 1) palveluntuottajan perhehoidon sosiaalityöntekijöille, jotka lähettivät ne eteenpäin kaikille niille sijaisvanhemmille, jotka käyttävät tai olivat käyttäneet perhelomitusta vapaan mahdollistamiseksi. Sijaisvanhemmat ilmoittivat halukkuutensa osallistua tutkimukseen omille sosiaalityöntekijöilleen, jotka välittivät sijaisvanhempien yhteystiedot minulle. Haastattelupyyntökirjeitä lähetettiin yhteensä 26 sijaisperheelle, joista 15 ilmoitti halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen edessä kahdeksan sijaisvanhempaa jäi pois tutkimuksesta. Kuuden sijaisvanhemman kanssa haastatteluja ei aloitettu lainkaan ja kahden sijaisvanhemman kanssa haastattelut jäivät alkuvaiheessa kesken. Lopulta sijaisvanhempien tutkimusjoukko koostui seitsemästä sijaisvanhemmasta. Perhelomittajien haastattelupyyntökirjeet (liite 2) lähetin

itse suoraan neljälle perhelomittajalle, joista kolme ilmoitti halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Sekä sijaisvanhempia että perhelomittajia osallistui tutkimukseen kaikilta kolmelta maantieteelliseltä toimialueelta.

Tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat ( $n=7$ ) olivat kaikki sijaisäitejä. Sijaisvanhempien tutkimusjoukko koostui sekä kokeneista sijaisvanhemmista että hiljattain aloitaneista sijaisvanhemmista. Vähimmillään kokemusta sijaisvanhemmuudesta oli noin puolentoista vuoden ajalta, enimmillään kahdenkymmenen vuoden ajalta. Perheisiin oli sijoitettuna lapsia yhdestä neljään. Neljässä perheessä kuudesta asui sijoitettujen lasten lisäksi vaihteleva määrä biologisia lapsia. Yhdessä perheessä biologiset lapset olivat jo itsenäistyneet ja yhdessä perheessä ei ollut lainkaan biologisia lapsia. Kaikki sijaisvanhemmat yhtä lukuun ottamatta olivat suorittaneet PRIDE-valmennuksen ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä. Yksi sijaisvanhempä oli suorittanut PRIDE-valmennuksen sijasta jonkin muun sijaisvanhemmuuteen valmentavan koulutuksen. Kukaan sijaisvanhemmista ei ollut sukulaissijaisvanhempä.

Tutkimukseen osallistuneista perhelomittajista ( $n=3$ ) kaksi työskenteli kokoaikaisesti ja yksi osa-aikaisesti. Perhelomittajat olivat työskennelleet perhelomittajan työssä 2–6,5 vuotta. Vähimmillään perhelomittajat työskentelivät seitsemässä sijaisperheessä, enimmillään kahdessatoista sijaisperheessä. Kaikki perhelomittajat olivat ennen perhelomittajan työnsä aloittamista työskennelleet vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa.

### 3.3 Aineistojen keruu

Tässä tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä lähestyttiin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen keinoin. Kvalitatiivisen lähestymistavan valinta oli luontevaa, sillä lastensuojelun perhelomituksesta ei ole olemassa aiempia tutkimuksia tai teoreettisia malleja, ja toisaalta tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää ja kuvata lastensuojelun perhelomitusta ilmiönä, ei tuottaa yleistettävissä olevaa tietoa. Kvalitatiivinen lähestymistapa valitaan yleensä silloin, kun ilmiöstä ei ole olemassa tietoa, teorioita tai tutkimuksia, tai kun ilmiöstä halutaan saada hyvä kuvaus ja syvälinen näkemys (Kananen 2015, 71). Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja löytämään tosiasioita tarkoituksenmukaisesti valitun kohdejoukon elämästä. Tutkimusaineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tiedon keruussa

suositaan metodeja, jotka saavat tutkittavan näkökulman ja äänen esille. Tutkimusaineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti, koska pyrkimyksenä on tuoda esille odottamattomia seikkoja, ei testata valmiita teorioita tai hypoteeseja. Tutkimusuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä ja tutkimuksen toteuttaminen joustavasti kuuluvat laadullisen tutkimuksen luonteeseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.)

Käytin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua, joka on yksi tyypillisimmistä kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä. Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa keskustelu kohdennetaan tiettyihin, ennalta valittuihin teemoihin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48). Teemahaastattelussa aihepiirit eli teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymyksiä ei esitetä sanatar-kassa muodossa eikä välttämättä samassa järjestyksessään (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Teemojen valintaan on olemassa kolme erilaista tapaa. Yksi vaihtoehto on johtaa teemat aiemmasta teoriasta eli muuttaa teoreettiset käsitteet mitattavaan muotoon, haastattelu-teemoiksi. Toinen vaihtoehto on etsiä teemoja kirjallisuudesta. Tämä tapahtuu yhdistelemällä aiemmista tutkimuksista tai muusta alan kirjallisuudesta haastattelussa käytettävät teemat. Kolmas vaihtoehto on laatia teemat intuitioon perustuen. Tämä vaihtoehto on sitä perustellumpi, mitä paremmin tutkija tuntee tutkimaansa ilmiötä etukäteen. Yleensä teemoja valittaessa olisi hyvä käyttää näitä kaikkia kolmea tapaa. (Eskola & Vastamäki 2015, 35.) Laadin sijaisvanhempien ja perhelomittajien teemahaastattelurungot (liitteet 3 ja 4) sekä kirjallisuuteen että omaan intuitioon perustuen. Perhelomittajana minulla oli etukäteen omakohtaista kokemusta tutkittavasta ilmiöstä, joten intuitioon perustuva teemojen valinta oli siksi perusteltua. Kirjallisuutta hyödynsin niin paljon kuin se oli mahdollista. Aiempia teoreettisia malleja lastensuojelun perhelomituksista ei ollut löydettävissä.

Toteutin sijaisvanhempien teemahaastattelut perinteisestä kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta poiketen asynkronisesti sähköpostin välityksellä. Päädyin tähän haastattelutapaan, koska haastateltavat sijaitsivat fyysisesti eri puolilla Suomea. Virtuaalisesti toteutetun haastattelun etuna on, ettei haastattelijan ja haastateltavien tarvitse olla samassa paikassa, vaan haastateltavia voidaan tavoittaa pitkienkin välimatkojen päästä. Etäisyys voi luoda myös avoimuutta, sillä välimatkan vuoksi haastateltavien voi olla helpompi käsitellä arkaluonteisia asioita, olla kriittisiä ja esittää vastakkaisia mielipiteitä. Toisaalta virtuaalihaastattelun haittana on, että osallistuminen edellyttää teknisiä valmiuksia, vastausten saaminen voi kestää ja osallistujilla ei ole käytössään samanlaisia tulkinnan vihjeitä kuin suullisessa viestinnässä. (Tiittula ym. 2005, 264–271.)

Virtuaalihaastattelut etenivät siten, että saatuani palveluntuottajan sosiaalityöntekijöiltä tutkimukseen osallistuvien sijaisvanhempien yhteystiedot, lähetin sijaisvanhemmille sähköpostitse suostumuslomakkeen (liite 5) allekirjoitettavaksi sekä tietoa tutkimuksesta ja haastattelun etenemisestä. Sijaisvanhemmilla oli mahdollisuus osallistua haastatteluun joko yksin, erikseen tai yhdessä sijaisvanhempana toimivan puolisonsa kanssa. Kaikki sijaisvanhemmat kuitenkin osallistuivat haastatteluun yksin. Sijaisvanhempien lähetettyä allekirjoitetut suostumuslomakkeet minulle takaisin, aloin tehdä haastatteluja teema kerrallaan. Saatuani sijaisvanhemmilta vastauksia käsiteltävään teemaan, lähetin tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä ja jäin odottamaan sijaisvanhempien vastauksia. Kun yksi teema oli saatu käsiteltyä, siirryimme seuraavaan teemaan. Haastattelut tapahtuivat syksyn 2016 ja kevään 2017 aikana. Sähköpostin välityksellä toteutetut haastattelut kestivät lyhimmillään kolme viikkoa ja pisimmillään neljä kuukautta. Sähköpostien vaihtoa tapahtui keskimäärin viisitoista kertaa haastattelijan ja haastateltavien välillä.

Perhelomittajien haastattelut toteutin perinteiseen tapaan kasvotusten, sillä perhelomittajia oli lähtökohtaisesti vähemmän, ja näin ollen haastatteluajan ja -paikan sopiminen oli helpompaa. Saatuani perhelomittajilta ilmoituksen halukkuudesta osallistua tutkimukseen, sovin heidän kanssaan haastatteluajat ja -paikat jokaisen kanssa erikseen. Toteutin perhelomittajien haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä haastateltavat sijaitsivat eri puolilla Suomea. Haastattelut tapahtuivat kevään 2017 aikana. Haastatteluista kaksi toteutettiin palveluntuottajan toimistossa ja yksi ravintolassa. Haastattelujen alussa esittelin itseni, kerroin tutkimuksesta ja haastattelun etenemisestä sekä annoin suostumuslomakkeen (liite 6) allekirjoitettavaksi. Nauhoitin haastattelut haastateltavien suostumuksella. Ensimmäisen haastattelun kesto oli 00:56:34, toisen 01:04:55 ja kolmannen 00:35:50.

### 3.4 Aineistojen analyysi

Laadullisen tutkimusaineiston analyysimuodot jaotellaan tyypillisesti kahdella tavalla. Ensimmäinen jaottelu perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetystä päättelyn logiikasta, joka on joko induktiivinen eli yksittäisestä yleiseen, deduktiivinen eli yleisestä yksittäiseen tai abduktiivinen eli teoriasidonnainen. Toisessa jaottelussa korostuvat analyysin tekoa ohjaavien tekijöiden huomioon ottaminen. Tällöin tutkimusaineistoa analysoidaan joko aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95.) Analyysimuodon valinta ei määräydy mekaanisesti jonkin säännön mukaan, vaan

tutkimusaineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin. Pääsääntönä on, että valitaan sellainen analyysimuoto, joka parhaiten vastaa tutkimustehtävään. (Hirsjärvi ym. 2009, 223–224.) Tässä tutkimuksessa aineisto on analysoitu abduktiivisesti teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisempi tieto ja teoria toimivat apuna analyysin etenemisessä, mutta analyysiyksiköt valitaan aineistosta aineistolähtöisen sisällönanalyysin tapaan. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on siis kytköksiä jo tiedettyyn teoriaan, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan uusia näkökulmia avaava. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin päättelyn logiikka on yleensä abduktiivinen, jolloin tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit teoriamallit. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–97.) Päädyin tähän analyysimuotoon toisaalta tutkimustehtävien, mutta erityisesti tutkimusaineistojen erityispiirteiden ohjaamina. Tutkimusaineistot sisälsivät runsaasti tutkimustehtävien kannalta oleellista informaatiota, jota en ollut teemahaastattelurunkoja laatiessani osannut ottaa huomioon. Aineistot eivät olleet sovitettavissa kokonaisina haastattelurunkoihin tai mihinkään teoreettiseen malliin, mutta aineistoista löytyi kuitenkin verran kytköksiä tietoperustaan. Niinpä aineistolähtöisten ja teorialähtöisten sisällönanalyysien sijasta teoriaohjaava sisällönanalyysi sopi parhaiten analyysimuodoksi tähän tutkimukseen.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi lähtee liikkeelle aineistolähtöisen sisällönanalyysin tapaan. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta: aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä, aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä sekä abstrahoinnista eli teoreettisten käsitteiden luomisesta. Redusointivaiheessa tutkimusaineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois ja jäljelle jäävästä aineistosta koodataan tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Klusterointivaiheessa koodatut ilmaukset käydään tarkasti läpi, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Abstrahointivaiheessa syntyy ero aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin välillä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet muodostetaan aineistosta, kun teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä ne tuodaan valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 107–110, 117–118.)

Aloitin sijaisvanhempien aineiston analysoinnin siirtämällä haastatteluaineiston sähköpostistani Word-tekstinkäsittelyohjelmaan. Samassa yhteydessä korjasin suurimmat kirjoitusvirheet (esim. Vanhentuneet lomat menee siten ”kankkukan kaivoon”. → Vanhen-



tuneet lomat menee sitten ”kankkulan kaivoon”.) ja vaihdoin murre sanat yleiskielisiin ilmaisuihin haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi. Tulostettuna sivuja kertyi Times New Roman -fontilla, koolla 12, rivivälillä 1 yhteensä 24,5. Perhelomittajien aineiston analysoinnin aloitin siirtämällä haastattelunauhat tietokoneelle ja litteroimalla ne Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Käytin litteroinnissa perustasoa eli litteroin puheen sanatar-kasti puhekieltä noudattaen, mutta jätin pois täytesanat, toistot, keskenjäävät tavut ja äännähdykset (Tietoarkisto 2016). Murre sanat vaihdoin yleiskielisiin ilmaisuihin haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi. Litteroituna ja tulostettuna perhelomittajien haastatteluaineiston pituus Times New Roman -fontilla, koolla 12, rivivälillä 1 oli yhteensä 15 sivua. Tässä vaiheessa koodasin haastatteluaineistot koodeilla S1–S7 (sijaisvanhempien aineisto) ja P1–P3 (perhelomittajien aineisto), mutta tutkimusraporttiin sisällyttämistäni lainauksista jätin koodit pois, ettei pienistä aineistoista voida vastauksia yhdistelemällä päätellä kenestä on kyse.

Saatuani aineistot kokonaisuudessaan tekstimuotoon, luin ne läpi useaan kertaan. Tässä vaiheessa päätin analysoida sijaisvanhempien ja perhelomittajien aineistot erikseen. Analysoin kummatkin aineistot kuitenkin täsmälleen samalla tavalla. Luettuani aineistot useaan kertaan läpi, aloin redusoida eli pelkistää aineistoja yliviivaamalla eri väreillä olennaisia ja toistuvia asioita tutkimustehtävien ohjaamina. Toistuvien asioiden lisäksi yliviivasin myös merkittäviä poikkeamia ja eroavaisuuksia. Tutkimusaineistot sisälsivät jonkin verran tutkimustehtävien kannalta epäolennaista informaatiota, jota jouduin karsimaan pois. Tällaista informaatiota olivat esimerkiksi kertomukset sijoitettujen lasten muutosta sijaisperheeseen tai kehittämis ehdotukset muihin tukimuotoihin kuin perhelomittukseen liittyen. Päätin jättää analyysistä pois myös kokemukset sijaisperheille annettavista tukimuodoista (liite 3, teema 2), sillä aineiston runsauden ja rikkauden takia koin tämän teeman lopulta merkityksettömäksi tutkimustehtäviä ajatellen.

Yliviivatut tekstit siirsin Word-tiedostoihin taulukkomuotoon. Ensimmäiseen sarakkeeseen merkitsin alkuperäiset ilmaukset ja toiseen sarakkeeseen merkitsin pelkistetyt ilmaukset. Alla olevassa ensimmäisessä esimerkissä sijaisvanhempi kuvailee arkea sijoitetun lapsen kanssa. Tästä alkuperäisestä ilmauksesta käytin pelkistettyä ilmaisua ”sijoitettujen lasten haasteet”. Toisessa esimerkissä perhelomittaja kuvailee vastuutaan lapsen huolehtimisesta lomituksen aikana. Tästä alkuperäisestä ilmauksesta käytin pelkistettyä ilmaisua ”turvallisuudesta huolehtiminen”.

Sakset nostettiin ylähyllylle, veitsille etsittiin uusi paikka, makkaratikut, hiilikoukut, lattiaharjat ja kuivauslastat piilotettiin mahdollisimman korkealle – sen jälkeen, kun

muutamia vaaratilanteita oli jo ollut. Voimme vain huokaista voipuneina, että onneksi kattolamput kuitenkin säilyivät ehjinä, eikä isompia haavoja tullut kenellekään. Meille oli kyllä kerrottu, että lapset ovat kasvaneet rajattomina ja että he ovat viljejä. Mutta sanoinkuvaamaton tottelemattomuus yllätti meidät kuitenkin.

se että on vastuussa siitä ettei niille [lapsille] satu mitään sinä aikana kun on siellä lomittamassa

Kun olin saanut pelkistettyä koko aineiston, siirryin klusterointi- eli ryhmittelyvaiheeseen. Tulostin taulukot, jotka sisälsivät alkuperäiset ilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset. Leikkasin jokaisen taulukkorivin erilleen ja aloin ryhmitellä isolle fläppipaperille samaa tarkoitavia asioita omiksi kokonaisuuksiksi. Fläppipaperille levitettyinä yhtäläisyydet ja eroavaisuudet olivat selkeämmin havaittavissa kuin tietokoneen näytöllä. Ryhmittelyssä esimerkiksi pelkistetyt ilmaukset biologisten lasten mustasukkaisuus, sopeutumattomuus, kateellisuus ja vastustus muodostivat kokonaisuuden ”biologisten lasten oireilu” sijaisvanhempien haastatteluaineistosta. Vastaavasti pelkistetyt ilmaukset siivous, kodin lämmittäminen ja pyykin pesu muodostivat kokonaisuuden ”kodin hoito” perhelomittajien haastatteluaineistosta.

Kun olin saanut ryhmiteltyä pelkistetyt ilmaukset kertaalleen, aloin etsiä aineistoista kytköksiä tietoperustaan. Kävin vuoropuhelua aineistojen ja tietoperustan välillä ja jatkoin uudelleenryhmittelyä eli abstrahointia ensin tietoperustan ohjaamana ja sen jälkeen aineistojen ohjaamana niin kauan kuin se aineistojen sisällön näkökulmasta oli mahdollista. Näin ollen osa yläluokista nousi tietoperustasta ja osa suoraan aineistoista. Sijaisvanhempien haastatteluaineistosta yläluokiksi muodostuivat lopulta käsitteet loman tarve, perhelomitus käytäntönä, perhelomittaja, perhelomituksen järjestäminen ja perhelomitus muihin lomamalleihin verrattuna (taulukko 1). Perhelomittajien haastatteluaineistosta yläluokiksi muodostuivat käsitteet toimenkuva, sijaisperheisiin perehdyttäminen, työn tukeminen ja asiantuntijuus (taulukko 2).

Taulukko 1. Esimerkki sijaisvanhempien aineiston analyysistä.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Oireilua on ollut ja on. Mustasukkaisuutta myös. Äidiksi ja isäksi eivät saa kutsua yms.	Biologisten lasten mustasukkaisuus	Biologisten lasten oireilu	Loman tarve	Sijaisvanhempien kokemukset lastensuojelun perhelomituksesta
Näen myös tärkeänä sen, että lomittajat kiinnittävät huomiota siihen, että pyrkivät mahdollisuuksien mukaan pitämään paikat siistinä ja laittamaan lapset keräämään lelunsa jne.	Kodin hoito	Käytännön järjestelyt	Perhelomitus käytäntönä	
En tiedä lomittajien palkkauksesta, mutta toivon sen olevan työn vaativuuden ja vastuullisuuden mukainen. Muutoinkin toivon lomittajien työetuuksien ja työtilanteen ylipäättään olevan sellainen, että se motivoi ja kannustaa tähän työhön, jotta saamme pitää mahdollisimman pitkään kiinni tutuista ja turvallisista lomittajista eikä vaihtuvuutta olisi kovasti.	Perhelomittajan työetuuudet	Perhelomittajan pysyvyys	Perhelomittaja	
Jos jotain parannettavaa, niin jos saisi osan pitämättömistä lomista lomarahana. Voisi esim. olla velvoite pitää osa lomapäivistä ennen kuin olisi oikeutettu saamaan rahana. Noin kuitenkin motivoitaisiin käyttämään lomapäiviä lomana.	Rahallinen korvaus pitämättömistä lomapäivistä	Lomapäivien pitämättömyys	Perhelomituksen järjestäminen	
Mutta joskus nuo lomat on jostain syystä peruuntuneetkin ja lapsi laitettu huomenna junaan, kun on edellisenä päivänä kotilomille menneet.	Kotiloman peruuntuminen	Kotiloma	Perhelomitus muihin lomamalleihin verrattuna	

Taulukko 2. Esimerkki perhelomittajien aineiston analyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
mutta sit tietenkin jos on pitkiä lomituksia niin tietenkin siihen nyt puhtaanapitoa sen verran että pyykkiä ja muuta	Pyykin pesu	Kodin hoito	Toimenkuva	Perhelomittajien kokemukset lastensuojelun perhelomituksesta
kerran yhdessä perheessä ei ollut perehdytystä oikeastaan ollenkaan tiesin lasten nimet ja se oli jätetty toisen lomittajan vastuulle että perehdytettiin siihen työhön silloinkin ehkä tuntui että en mä tiedä kyllähän se toinen lomittaja tietää ne asiat ihan hyvin mutta mulle tuli vähän jännä olo siitä että oisko se sen tehtävä	Perhelomittaja perehdyttäjänä	Perehdyttäjät	Sijaisperheisiin perehdyttäminen	
mä koen että kyllä sijaisvanhemmatkin osaltaan pystyy tukemaan varsinkin semmoset kun ne jättää selkeet ohjeet et mitä mistäkin löytyy esimerkiksi	Sijaisvanhempien ohjeet	Sijaisvanhemmilta saatu tuki	Työn tukeminen	
sosiaalityöntekijä soitti ja kysyi minun arviota että käviskö se tukena yhdelle lapselle niin mä koen tämänkin niin isona asiana että mun mielipidettä kysytään	Hyvät kokemukset arvostuksesta	Asiantuntijuuden arvostaminen	Asiantuntijuus	

## 4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

### 4.1 Perhelomitus ja sen kehittämistarpeet sijaisvanhempien kokemana

#### Sijaisvanhempien tarve lomaan

Sijaisvanhempien loman tarpeeseen liittyvät alaluokat olivat arki sijoitettujen lasten kanssa, sijaisvanhempien sopeutuminen sijoitusprosessiin, biologisten lasten oireilu ja loman merkitys (taulukko 3).

Taulukko 3. Loman tarpeeseen liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Sijoitettujen lasten määrä	Arki sijoitettujen lasten kanssa	Loman tarve
Sijoitettujen lasten haasteet		
Arjen kuluttavuus		
Tavallinen lapsiperheen arki		
Sijoitusprosessi	Sijaisvanhempien sopeutuminen sijoitusprosessiin	
Loman tarve sijoitetuista lapsista		
Biologisten lasten mustasukkaisuus	Biologisten lasten oireilu	
Biologisten lasten sopeutumattomuus		
Biologisten lasten kateellisuus		
Biologisten lasten vastustus		
Hengähdystauko arjen pyöryksestä	Loman merkitys	
Fyysinen lepo		
Parisuhteen hoito		
Yhteinen aika biologisten lasten kanssa		

Mitä enemmän perheeseen oli sijoitettuna lapsia ja mitä haastavampia sijoitetut lapset olivat, sitä suurempi ja merkittävämpi oli sijaisvanhempien tarve lomaan. Vastaavasti mitä vähemmän perheeseen oli sijoitettuna lapsia ja mitä tasaisempaa arki sijoitettujen lasten kanssa oli, sitä pienempi oli loman tarve. Osa sijaisvanhemmista kertoi pääsevänsä sijoitettujen lasten kanssa hyvin helpolla. Arki oli tavallista lapsiperheen arkea,

eikä sijoitetuilla lapsilla ollut erityisiä tarpeita esimerkiksi hoitokontakteille. Toiset sijaisvanhemmat puolestaan kertoivat arjen olevan hyvin haastavaa sijoitettujen lasten kanssa. Haasteet liittyivät muun muassa lasten käyttäytymiseen, rajattomuuteen, tunneilmaisuun, toiminnanohjaukseen, tarkkaavuuteen, impulsiivisuuteen, motoriikkaan, aistiyliherkkyyteen ja neuropsykiatrisiin häiriöihin. Lapsilla oli hoitokontakteja lasten psykiatrisiin, lasten neurologiaan, toimintaterapiaan, SI-terapiaan, puheterapiaan, psykoterapiaan ja perheneuvolaan. Myös päiväkodissa, koulussa ja lastenneuvolassa lasten seuranta oli joidenkin sijaisvanhempien kertomusten mukaan normaalia tiiviimpää. Näissä kaikissa perheissä arkea kuvailtiin kuluttavaksi, raskaaksi, vaikeaksi ja haastavaksi.

Erityisiä haasteita ei sijoitetun lapsen kanssa ole. Hän on hyvin tasapainoisen oloinen lapsi, eikä käytöksen suhteen ole tullut mistään negatiivista palautetta.

Lisämausteen tuo sijoitetun haasteellisuus, häntä ei vain voi viedä joka paikkaan, koska aistiyliherkkänä hän kuormittuu liikaa ja ADHD aiheuttaa myös omat haasteet luonnollisesti. – – Moni julkinen paikka, kuten esim. kauppa on lapselle ihan liian haastava kokemus.

Kaikki tuki tulee todella tarpeeseen. Kovilla tässä ollaan. Lapset ovat haastavia, koska heillä on historiansa, joka on tuonut heille tiettyjä huonoja toimintamalleja, esim. valehtelua, toisten suunnitelmallista kiusaamista ja vahingoittamista yms. Lapsilla on myös heikko itsetunto, joka aiheuttaa myös monenlaista vaikeutta arjessa. Lisäksi lapset kantavat mukanaan surua ja kiukkua ja muita tunteita tapahtuneesta johtuen. Arki on raskasta ja usein tulee selvitettävää.

Nyt takana on lähes lukematon määrä raivareita, ovien paiskomista, lyömisen yrittämistä, haukkumista, lällättelyä, kiukkukohtauksia, tavaroiden heittelyä, karkailua, vastaan väittämistä. Tätä kaikkea sijaislapsemme ovat tehneet kuluneen vuoden aikana, ja tekevät välillä edelleen.

Jotkut sijaisvanhemmat kertoivat sijoitettujen lasten olevan kuin omia lapsia, tunnetasolla osa perhettä. Näissä perheissä sijaisvanhempien loman tarve liittyi enemmänkin tarpeeseen irtautua arjesta kuin tarpeeseen saada lomaa sijoitetuista lapsista. Toisissa sijaisperheissä sopeutuminen sijoitusprosessiin oli vielä kesken. Sijoitusprosessiin sopeutumisessa suurta roolia näyttelivät sijoitettujen lasten jokapäiväisessä arjessa näkyvät haasteet.

Minä en ainakaan tarvitse lomaa mitenkään eri lailla sijoitetusta kuin omistakaan. Ja uskallan sanoa, että mieheni allekirjoittaa saman mielipiteen. Toki joskus mietin ajatusta, että jos meillä olisi esim. 3–4 sijoitettua ja kaikilla omat haasteet. Kokisiko tilanteen silloin toisin? Mene ja tiedä.

Itse en kaipaa lomaa nimenomaan sijoitetusta, vaan lomitusjärjestelmä turvaa sen, että yleensä pääsee kotiarjesta hetkeksi pois. Meillä ei normaaliarjessa ole erityishaasteita sijoituksen takia, mutta hektistä pakkaa muuten välillä olla.

Sijaislapsesta tarvitsee aivan ehdottomasti lomaa enemmän kuin omasta ns. normilapsesta. Lomaa tarvitsee myös siksi, että sijaislapset ovat omalla tavallaan erityislapsia ja sen vuoksi heidän kasvattamisensa ja hoitamisensa on raskasta. Meidän tapauksessamme lapset ovat saaneet elää elämänsä ensimmäiset vuodet täysin rajattomasti. On todella suuri haaste saada heidät tottelemaan ja kunnioittaman ohjeita ja käskyjä. Lapset väittävät vastaan ja haistattavat päin naamaa. Välillä on tasaisempaa, mutta välillä kiukuttelua on niin paljon, että epäilen omien voimieni riittävyttä. On helpottavaa tietää, että on taas tulossa päivä, jolloin joku muu kantaa vastuun näistä tottelemattomista sylkeivistä lapsista. Kun he sitten taas palaavat kotiin, voin huomata, että se onkin mukavaa ja että he ovatkin suloisia ja kivoja ja taidan jopa pitää heistä.

Lomaa tarvitsee enemmän kuin omista. Onhan se vaan eri asia, jos lapsi on omaa verta kuin että on "vieras". Ei siitä mihinkään pääse. Ja ovat hyvin tarvitsevia.

Sijaisvanhempien lisäksi perheen biologisilla lapsilla sopeutuminen sijoitettujen lasten tuloon ja elämänmuutokseen saattoi olla aikaa vievää. Sijaisvanhemmat kuvasivat biologisten lasten oireilun ilmenneen mustasukkaisuutena, sopeutumattomuutena, kateellisuutena ja vastustuksena. Tässäkin kohtaa oli nähtävissä, että mitä enemmän lapsia oli sijoitettuna perheeseen ja mitä haastavampia sijoitetut lapset olivat, sitä aikaa vievempi sopeutumisprosessi niin sijaisvanhemmilla kuin biologisillakin lapsilla oli. Loman tarve näissä sijaisperheissä liittyi voimakkaammin juuri sijoitettuihin lapsiin ja lomaa tarvitsivat myös perheen biologiset lapset.

Lomat on olleet meille korvaamattoman tärkeitä kaikin puolin. Arki on niin kuluttavaa ja prosessi omilla lapsilla ollut niin raskas. Myös itselläkin. – – Meillä omat lapset ovat kaikki reagoineet tilanteeseen voimakkaasti, vastustaneet sitä ja vastustavat tavallaan edelleen. Oireilua on ollut ja on. Mustasukkaisuutta myös. Äidiksi ja isäksi eivät saa kutsua yms.

He ovat olleet toisilleen mustasukkaisia. Pienempi on halunnut tehdä samoja asioita kuin isompi ja isompi on ärsyntynyt siitä, että toinen isottelee. Biologinen lapsemme on ollut kateellinen tavaroistaan.

Sijaisvanhemmat kertoivat lomien mahdollistaneen hengähdystauon arjen pyöryksestä, fyysisen levon, parisuhteen hoidon, sekä yhteisen ajan biologisten lasten kanssa. Kaikki sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa hengähdystaukoja arjen keskellä riippumatta sijoitettujen lasten määrästä tai haastavuudesta. Osa sijaisvanhemmista kertoi, että lyhyetkin hengähdystauot, kuten lehden lukeminen lasten nukkumaanmenon jälkeen tai lenkkeily metsässä yksin koiran kanssa, riittivät "nollaamaan pään" ja irtautumaan arjen pyöryksestä. Toiset sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa pidempiä hengähdystaukoja, kuten peräkkäisiä vapaapäiviä, päästäkseen irti hektisestä arjesta. Monet sijaisvanhemmat toivat esille tarpeen nukkua, kerätä voimia ja levätä fyysisesti. Eräs kokenut sijaisvanhempi kertoi tarvinneensa vapaapäiviä ja aikaa nukkua siksi, että sijoitetut lapset olivat pieniä ja hän itse ei enää ollut nuori. Myös parisuhteen ja perheen biologisten

lasten kannalta monet sijaisvanhemmat pitivät merkittävänä lomien pitämistä. Perhelomitus olivat mahdollistaneet sijaisvanhemmille kahdenkeskeistä aikaa puolison kanssa sekä yhteistä aikaa koko biologisen perheen kanssa. Etenkin niissä sijaisperheissä, joissa biologiset lapset oireilivat sijoitettujen lasten tulon myötä, yhteinen aika biologisten lasten kanssa nähtiin merkittävänä. Eräs sijaisvanhempi pohtikin, että enemmän olisi pitänyt pystyä käyttämään lomitusta kahdestaan puolison kanssa, sillä usein lomat kuuluivat biologisten lasten tuntojen purkamiseen ja käsittelemiseen.

Lapset olivat niin pieniä, että pitkä ero heistä ei ollut suotavaakaan, mutta pieni irtiotto välillä, niin saimme kerättyä voimia ja nukkua pitkään. Lapset olivat aina niin varhaisia, kuudelta viimeistään heräsivät.

Jotenkin on aina ihana odottaa puolison kanssa tulevaa vapaata ja suunnitella sille ajalle mukavaa yhteistä tekemistä.

Lomitus olivat mahdollistaneet etäisyyden ottoa asioihin, nukkumista, arjen pyörittämisen katkaisemista, keskusteluja, rauhallista yhdessäoloa, joidenkin ystävien tapaamisia yms.

### Perhelomitus käytäntönä

Perhelomituksen käytäntöön liittyvät alaluokat olivat käytännön järjestelyt ja loman kesto (taulukko 4).

Taulukko 4. Perhelomituksen käytäntöön liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Loma kodin ulkopuolella	Käytännön järjestelyt	Perhelomitus käytäntönä
Perhelomittaja hoitajana		
Lasten hoito		
Kodin hoito		
Lemmikkien hoito		
Viikonloppulomitus (pe–su)	Loman kesto	
Lyhyt lomitus (alle 3 vuorokautta)		
Pitkä lomitus (3 vuorokautta tai yli)		

Sijaisvanhempien kertomukset perhelomituksesta käytäntönä olivat hyvin samanlaiset. Sijaisvanhemmat lähtivät lomalle kodin ulkopuolelle perhelomittajan saapuessa kotiin hoitamaan lapsia. Toisinaan sijaisvanhemmat ottivat lomalle biologiset lapset mukaan,



joskus biologiset lapset jäivät perhelomittajan ja sijoitettujen lasten kanssa kotiin. Perhelomittaja hoiti sijaisperheen kotona lapset ja lemmikit, teki ruokaa, lämmitti taloa ja huolehti kodin siisteydestä. Sijaisvanhempien mukaan perhelomittajan roolina oli olla ”äitinä äidin paikalla” sijaisvanhempien loman ajan.

Perhelomittaja on juuri sitä varten, että hän ottaa talon hoitoonsa, tekee ruuat ja on äitinä täällä.

Valtavan iso asia ja tuki on perhehoidon lomittajat, jotka mahdollistavat kotoa irtautumisen ja hoitelevat kaikki asiat lemmikeistä tuvan lämmittämiseen.

Tutut lastenhoitajat tulevat meidän kotiimme ja ottavat arjen haltuun siellä lasten kanssa ja me lähdemme lomailemaan muualle.

Sijaisvanhemmat olivat lomilla vaihtelevan pituisia jaksoja. Lyhimmillään loma oli ollut kahden päivän ja yhden yön mittainen, pisimmillään yli viikon kestävä. Tyypillisesti lomat olivat olleet kolmen tai neljän päivän mittaisia perjantaista sunnuntaihin tai torstaista sunnuntaihin. Eräs sijaisvanhempi oli pienten lasten kohdalla pitänyt sääntönä sitä, että niin monta päivää voi loma kestää kuin on lapsella ikävuosia.

Meidän perheessä pidämme vapaita jopa yksittäisinä päivinä, tai pääasiassa 1–2 vrk, joskus harvemmin 3 vrk kerralla.

### **Perhelomittaja sijaisvanhempien yhteistyökumppanina**

Perhelomittajaan liittyvät alaluokat olivat perhelomittajan tuttuus, perhelomittajan pysyvyys, perhelomittajan kokeneisuus, sijaisperheen tapojen huomioiminen ja arkeen paluun tasoittaminen (taulukko 5).

Taulukko 5. Perhelomittajaan liittyvä luokittelu.

<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokka</b>	<b>Yläluokka</b>
Perhelomittajien määrä	Perhelomittajan tuttuus	Perhelomittaja
Luottamussuhde perhelomittajaan		
Pysyvyyden merkitys sijoitetuille lapsille	Perhelomittajan pysyvyys	
Perhelomittajan työetuudet		

(jatkuu)

Taulukko 5 (jatkuu).

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Perhelomittajan tieto sijoitetuista lapsista	Perhelomittajan kokeneisuus	Perhelomittaja
Perhelomittajan aiempi kokemus erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevista lapsista		
Perhelomittajan pärjääminen		
Arjen myötäileminen	Sijaisperheen tapojen huomioiminen	
Arjesta poikkeaminen		
Sijaisperheen sääntöjen noudattaminen		
Tutustuminen		
Kodin siisteys	Arkeen paluun tasoittaminen	
Ruokaa jääkaapissa		

Osassa sijaisperheistä oli käynyt alusta asti yksi ja sama perhelomittaja, toisissa kaksi tai useampi. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sitä, ettei perhelomittaja vaihtunut jatkuvasti, vaan lomittamaan saapui sekä vanhemmille että lapsille jo tutuksi tullut ihminen. Sijaisvanhemmat kokivat, että koti, lapset ja lemmikit oli helpompi jättää tutulle perhelomittajalle, johon oli ehtinyt syntyä luottamussuhde. Myös kynnys päästää perhelomittaja omaan kotiin ”huushollaamaan” oli matalampi silloin, kun kyseessä oli luottamuksen saanut tuttu perhelomittaja. Moni sijaisvanhempi kertoi murehtineensa ensimmäisten lomistusten aikana, miten kotona pärjätään. Myöhemmin tutun perhelomittajan saapuessa lomittamaan jo useammatta kertaa, murehtiminen oli jäänyt vähemmälle ja sijaisvanhemmat olivat pystyneet keskittymään paremmin itse lomaan.

Nyt ainakin tuntuu, että on hyvä, kun sama lomittaja käy. Tuntee jo kodin ja meidän tavat. Eläimet on tuttuja ja lapset. – – Ainakin minulle on muutoinkin ollut korkea kynnys päästää vieras ihminen kotiin huushollaamaan, kun itse ollaan reissussa, niin kun on yksi luottamuksen saanut, niin voin olla huoleti reissussa, ja tiedän että pärjää meillä.

Pidämme tärkeänä sitä, että lomittajat eivät vaihdu joka kerralla eri ihmiseksi vaan sekä meidän vanhempien että lasten kannalta on mielekäästä, että kotiimme tulee aina tuttu ihminen, joka jo lapset tuntee.

Myös lasten turvallisuuden tunteen ja pysyvyyden tarpeen takia tuttu perhelomittaja koettiin merkittävänä asiana. Toisaalta eräs sijaisvanhempi koki, ettei teini-ikäisten lasten kohdalla ollut turvallisuuden tunteen kannalta niin merkittävää, oliko lomittamassa aina

sama ihminen vai vaihtuiko lomittaja. Eräs sijaisvanhempi piti hyvänä sitä, että perhelomittajia on useampi, jotta mahdollisten esteiden sattuessa voi olla mahdollista vaihtaa vuoroon tulevaa lomittajaa. Jos käytössä olisi vain yksi perhelomittaja, voisi äkilliset esteet, kuten sairastuminen, tarkoittaa automaattisesti koko loman peruuntumista. Oli sijaisperheillä käytössä sitten yksi tai useampi perhelomittaja, sijaisvanhemmat toivoivat perhelomittajilta pysyvyyttä. Perhelomittaja koettiin yhtenä turvallisenä, luotettavana ja tärkeänä aikuisena sijoitetun lapsen elämässä, eikä sijaisvanhemmat halunneet sen ihmissuhteen katkeavan. Eräs sijaisvanhemmista toivoi perhelomittajien työetuuksien ja palkkauksen olevan työn vaativuuden ja vastuullisuuden mukainen, jotta se motivoisi ja kannustaisi tähän työhön, eikä vaihtuvuutta syntyisi sen takia.

Lapset tarvitsevat pysyviä, tuttuja ja turvallisia ihmissuhteita ympärilleen ja myös säännöllisesti tavatut lastenhoitajat ovat yksi merkittävistä suhteista.

En tiedä lomittajien palkkauksesta, mutta toivon sen olevan työn vaativuuden ja vastuullisuuden mukainen. Muutoinkin toivon lomittajien työetuuksien ja työtilanteen ylipäättään olevan sellainen, että se motivoi ja kannustaa tähän työhön, jotta saamme pitää mahdollisimman pitkään kiinni tutuista ja turvallisista lomittajista eikä vaihtuvuutta olisi kovasti.

Lomittajat olivat sijaisvanhempien kertomusten mukaan pärjänneet vaativienkin sijoitetujen lasten kanssa ja samalla olivat hoituneet niin lemmikit kuin kotityötkin. Sijaisvanhemmat arvostivat perhelomittajassa kokeneisuutta, kuten aiempaa kokemusta erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevista lapsista. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että perhelomittaja tiesi sijoitettujen lasten taustoja ja haasteita, ja osasi sen myötä tukea lapsia oikealla tavalla.

Meillä pelkästään hyvää sanottavaa hänestä [perhelomittajasta]. Hän myös tietää sijoitetun lapsemme taustaa ja haasteita joten hän pystyy hyvin tukemaan lastakin.

Osa sijaisvanhemmista toivoi perhelomittajan myötäilevän sijaisperheen arkea lomituksen aikana niin hyvin kuin se perhelomittajan roolissa on mahdollista. Toiset sijaisvanhemmat näkivät lomituksen olevan eräänlaista lomaa myös kotiin jääville sijoitetuille lapsille, jolloin arjesta poikkeaminen on sallittua. Joka tapauksessa sijaisperheen tapojen huomioiminen nähtiin tärkeänä. Sijaisvanhemmat toivoivat yhteistä, aikuisten keskeistä aikaa perhelomittajan kanssa, jotta lapset ja perheen tavat, säännöt ja tottumukset tulisivat mahdollisimman tutuiksi. Myös sijaisvanhempien ja perhelomittajan välinen ajatus-ten vaihto ja sijaisvanhempien tutustuminen perhelomittajaan koettiin tärkeänä, ei ainoastaan perhelomittajan tutustuminen sijaisperheeseen.

Ja toisaalta lapsille lomittajan tulo on vaihtelua ja sitä kautta lomaa. Kerrankin jollakin on aikaa vain heidän toiveilleen.

Välillä tuntuu, että lomittajat ollessaan innokkaita ja tunnollisia työntekijöitä yrittävät järjestää kaikenlaista ylimääräistä kivaa lapsille. Ajatus on varmasti hyvä, mutta siinä vähän unohtuu se, että lomitusta jo sinällään on lapsille uutta ja erilaista, muutoksia arkeen. Perheen kannalta olisi ehkä kuitenkin parempi, jos päivät kuluisivat muuten mahdollisimman tuttuun tapaan. Niin paljon kuin se nyt on mahdollista eri ihmisten toimesta. Silloin lomitusta vähiten kustautuisi lomitusta seuraavassa arjessa.

Sijaisvanhemmat arvostivat sitä, että lomalta palattuaan heitä odotti puhdas koti ja jääkaappi täynnä ruokaa. Tällä koettiin perhelomittajan tasoittavan sijaisvanhempien paluuta arkeen.

Näen myös tärkeänä sen että lomittajat kiinnittävät huomiota siihen että pyrkivät mahdollisuuksien mukaan pitämään paikat siistinä ja laittamaan lapset keräämään lelunsa jne. Tällä tasottaa perheen paluuta arkeen loman jälkeen, eikä arkeen paluu vie heti miinuksille. Itselleni paluu on ainakin aina vaikea hetki ja jos vastassa on tiskit, pyykki, sotkuinen koti ja tyhjä jääkaappi niin ei se tunnelmaa nosta. Enkä nyt moiti lomittajia, että näin olisi ollut, vaan haluan tuoda esiin asian tärkeyden.

### Perhelomituksen järjestäminen palveluntuottajan taholta

Perhelomituksen järjestämiseen liittyvät alaluokat olivat lomapäivien pitämättömyys, perhelomituksen hyödyntäminen muulloin kuin lomien aikana ja lomatoiveiden onnistuminen (taulukko 6).

Taulukko 6. Perhelomituksen järjestämiseen liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Lomapäivien ja perhelomituksen määrä	Lomapäivien pitämättömyys	Perhelomituksen järjestäminen
Kannustus lomien pitämiseen		
Rahallinen korvaus pitämättömistä lomapäivistä		
Tuki sijoituksen alkuvaiheessa	Perhelomituksen hyödyntäminen muulloin kuin lomien aikana	
Hetkellinen tuki arkeen		
Epätietoisuus hetkellisen tuen vaikutuksesta lomapäiviin		
Oma tukiverkko	Lomatoiveiden onnistuminen	
Lomien suunnitteleminen		
Perhelomittajan saatavuus		
Perhelomituksen resurssit		

Osa sijaisvanhemmista kertoi pitäneensä kaikki heille kertyneet lomapäivät ja enemmänkin. Osalla taas lomapäiviä oli jäänyt pitämättä jopa puolet. Lomapäivien pitämättömyys johtui pääsääntöisesti ajan puutteesta, joillakin myös taloudellisesta tilanteesta. Sijaisvanhempien mukaan lomien pitämiseen oli kannustettu palveluntuottajan toimesta muun muassa mahdollistamalla edellisen vuoden vanhentuneiden lomapäivien käyttö seuraavana vuonna. Monet sijaisvanhemmat toivoivat, että menetetyt lomapäivät korvattaisiin rahana, jotta lomapäivät eivät menisi hukkaan. Eräs sijaisvanhempi pohti, että voisi olla velvoite pitää osa lomapäivistä ennen kuin olisi oikeutettu saamaan lomapäivät rahana. Näin motivoitaisiin käyttämään lomapäiviä lomana.

Olen pyrkinyt pitämään vuoden sisällä kaikki kertyneet lomat, mutta nyt saattaa jäädä muutama päivä ensi vuodelle.

Kaikki lomat on käytetty ja varmaan enemmänkin. Kaikki on tarvittu mitä on saatu.

Vanhentuneet lomat menee sitten "kankkulan kaivoon". Niistä ei saa rahallista korvausta, valitettavasti.

Ehkä sitä kaipaa, että olisi joku järjestely, jonka kautta saisi edes jonkun pitämättömän lomapäivän rahana. Toki sen ymmärtää, että perhelomittajan arvo on huomattava, joten ei lomarahalla pystyisi itse hänen palkkaa maksamaan, jos olisi niin että itse pitäisi se niistä maksaa.

Osa sijaisvanhemmista oli saanut perhelomittajan avukseen muulloinkin kuin lomien ajaksi. Tukea oli annettu esimerkiksi sijoituksen alkuvaiheessa lasten asioiden hoitamista varten. Perhelomituksen käyttöön muulloin kuin lomien aikana liittyi epätietoisuutta sijaisvanhempien keskuudessa. Osa sijaisvanhemmista ei tiennyt, oliko heillä mahdollista saada perhelomittajaa lastenhoitoavuksi arkisin muutamaksi tunniksi kerrallaan. Jotkut sijaisvanhemmat olivat epätietoisia siitä, miten perhelomituksen käyttö muulloin kuin lomien aikana oli vaikuttanut kertyneisiin lomapäiviin. Sijaisvanhemmilla ei ollut tietoa mitkä päivät oli katsottu kuuluvaksi alun vahvistettuun tukemiseen ja mitkä päivät puolestaan oli laskettu lomapäiviksi. Tarve muutaman tunnin perhelomitukselle arkipäivisin riippui sijaisperheen omasta tukiverkostosta. Osa sijaisperheistä pystyi käyttämään lastenhoitoapuna biologisia lapsia, sukulaisia, ystäviä tai naapureita. Toisilla sijaisperheillä oma tukiverkko oli suppeampi, eikä sieltä löytynyt mahdollisuuksia hoitojärjestelyille. Toisaalta myös sijoitettujen lasten haastavuus saattoi vaikuttaa oman tukiverkon hyödyntämiseen. Ne sijaisvanhemmat, joiden sijoitetuilla lapsilla oli tavallista enemmän haasteita arjessa, ja joiden oma tukiverkko oli pieni, kertoivat kaivanneensa enemmän hetkellistä lastenhoitoapua arkeen juuri perhelomituksen muodossa.

Alussa sijoitusta lapsen ollessa pieni käytin jonkun päivän lapsen asioiden hoitoon tms. Kun taas nykyään varsinaisiin palavereihin tai muihin tapaamisiin en ole lomitusta käyttänyt, vaan lapsi on joko päiväkodilla, hyvä luotettava ystäväni, minun isäni ja/tai äitini, puolisoni tai vanhin lapsemme kihlattunsa kanssa on haltijana silloin.

Meidän alueellamme ei luvata lastenhoitoapua lomien lisäksi, mutta luulen, että välillä joillekin annetaan. Tämä on jotenkin hämmentävää. – – Toivoimme todella, että olisimme saaneet lastenhoitoapua lääkärireissujen ajaksi. Voimat ja mielikuvitus meinasivat loppua, lääkäriissä käytiin niin tiuhaan tahtiin. Silloin tuntui, että olemme vankilassa. Monesti nuo asiat tulivat nopeasti eteen, eikä ollut mitenkään mahdollista niin lyhyellä varoitusaajalla saada lomittajaa meille. Nämä arkena päivällä hoidettavat asiat tuntuivat ylivoimaisilta kahden vallattoman lapsen kanssa. Muuta juuri näihin oli liian vaikeaa järjestää apua.

Aluksi saimme lomittajan meille apuun ns. ekstrana eli kaikesta ei mennyt lomapäiviä. Se oli suuri asia ja auttoi jaksamaan ja sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen. Jossain vaiheessa kuitenkin tipuimme kärryiltä siinä, milloin alkuun tarkoitettu tuki mahdollisesti on muuttunut lomapäiviksi. Vieläkään emme ole saaneet vastausta, paljonko meillä on lomapäiviä kulunut. Tämä on vaikeuttanut lomien suunnittelua ja ennakointia ja vaikka perhelomitus on tarkoitettu avuksi ja jaksamisen tueksi, välillä on tuntunut, että siihen liittyvät epäselvät asiat osaltaan myös väsyttävät meitä.

Sijaisvanhemmat olivat huomanneet, että lomapäivien lisääntyessä lakimuutoksen myötä ja sijaisperheiden määrän jatkuvasti kasvaessa lomatoiveen onnistuminen ja perhelomittajien saatavuus eivät olleet enää itsestään selviä asioita. Sijaisvanhempien kerrotun mukaan lomat piti suunnitella hyvissä ajoin etukäteen, jotta ne ylipäättään toteutuivat. Ne sijaisvanhemmat, jotka kävivät palkkatöissä kodin ulkopuolella, kokivat työn rajoittavan mahdollisuuksia valita loma-aikoja tai pitää pidempiä lomia yhtäjaksoisesti. Loma-aikoja ei ollut mahdollista suunnitella pitkälle tulevaisuuteen, koska työpaikkojen loma-ajat varmistuivat paljon myöhemmin. Sijaisvanhemmat olivat huolestuneita perhelomittajien saatavuudesta ja siitä, riittääkö lomittajia jatkossa kaikille. Perhelomittajien kalentereiden koettiin olevan aina täynnä ja sen myötä lomatoiveiden onnistumisen epävarmaa. Ne sijaisperheet, joilla oli käynyt useampi perhelomittaja, kokivat lomatoiveiden onnistumisen helpompana, kun lomitusta tarvitsevia perheitä oli pystytty jakamaan lomittajien kesken.

Olemme huomanneet, että lomat pitää oikeasti suunnitella etukäteen, nyt olemmekin ensi vuoteen jo merkinneet jotain ajankohtia ja varasimmekin perhelomittajan tammikuussa jo meille ja lähdemme reissuun kahdelleen.

Nyt hieman huolestuttaa lomittajien saanti, koska puolet lisää lomapäiviin joka perheelle täyttää jo täynnä olevia kalentereita entisestään. Toivottavasti jatkossakin lomittajia löytyy ja riittää kaikille.

On myös helpompi saada lomatoiveet onnistumaan, kun lomittajien kalenterissa lomitusta tarvitsevia perheitä voidaan jakaa lomittajien kesken.

Myös alueellamme toimivia perheitä on koko ajan tullut lisää ja olen kuullut kokeneen sijaisvanhemman toteavan, että eihän sitä lomittajaa enää saa niin kuin ennen. Varmasti aiemmin on pystytty antamaan lomittajaa koteihin vähän vapaammin ja ekstranakin.

### Perhelomitus muihin lomamalleihin verrattuna

Perhelomituksen ja muiden lomamallien vertailuun liittyvät alaluokat olivat perhelomituksen edut, perhelomituksen haitat, lomaperhe, kotiloma ja positiiviset kokemukset perhelomituksesta (taulukko 7).

Taulukko 7. Perhelomituksen ja muiden lomamallien vertailuun liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Lasten etu	Perhelomituksen edut	Perhelomitus muihin lomamalleihin verrattuna
Kodin ja lemmikkien hoito ulkomaanmatkojen ajan		
Perhelomituksen kalleus	Perhelomituksen haitat	
Halu viettää loma kotona		
Loman mahdollistuminen lomaperheen kautta	Lomaperhe	
Loman viettäminen kotona		
Loman mahdollistuminen kotiloman kautta	Kotiloma	
Kotiloman peruuntuminen		
Tyytyväisyys	Positiiviset kokemukset perhelomituksesta	
Kiitollisuus		

Sijaisvanhemmat pitivät perhelomituksen etuna sitä, että niin sijoitetut kuin biologisetkin lapset saivat jäädä tuttuun ympäristöön sijaisvanhempien loman ajaksi, eikä lasten arki vaarantunut vieraaseen paikkaan siirtymisen vuoksi. Myös se koettiin hyvänä, että pidempien lomien ja ulkomaanmatkojen aikana joku oli pitämässä lasten lisäksi huolta kodista ja eläimistä.

Lasten kannalta on varmasti myös mielekästä, että hoitaja saapuu lasten luo kotiimme eikä lasten tarvitse aina itse liikkua suuntaan jos toiseenkin.

Perhelomittajan tuleminen kotiimme on ollut hyvä asia, koska silloin reissumme ajan on ollut hoitaja myös kissalle ja on tiennyt, että koti on kunnossa, kun palaa.

Ulkomaanreissut jne. lomat on kotilomituksina aina hyviä, tulee se kotikin hoidettua, monesti vain siitä kodistakin on huoli, kun ollaan matkoilla.

Perhelomituksen haittana pidettiin sen kalleutta sijaisvanhemmille. Useimmilla sijaisvanhemmilla ei ollut käytössään kakkosasuntoa, johon mennä loman ajaksi. Loman viettäminen esimerkiksi hotellissa ja syöminen ulkona olivat iso kustannuskysymys monille sijaisvanhemmista. Sen lisäksi, että oli kallista lähteä lomailemaan muualle, osa sijaisvanhemmista olisi halunnut jäädä toisinaan omaan kotiin viettämään lomaa. Myös sijaisperheiden biologiset lapset toivoivat, että voisivat joskus olla kotona vanhempiensa kanssa ”kuin ennen vanhaan” ilman sijoitettujen lasten läsnäoloa. Yksi sijaisvanhemmista pohti ajatuksen tasolla myös sellaista vaihtoehtoa, että perhelomittaja lähtisi lasten kanssa johonkin paikkaan ja sijaisvanhemmat jäisivät kotiin lomailemaan. Tämäkään vaihtoehto loman järjestymiselle ei ollut aukoton, sillä sijaisvanhemman mielestä perheen biologiset lapset eivät välttämättä olisi innostuneita kotoa lähtemisestä perhelomittajan ja sijoitettujen lasten kanssa.

Loma tulee melkoisen kalliiksi, jos joudumme menemään usein hotelliin lomailemaan. Sen vuoksi perhelomitus on vähän ontuva systeemi.

Mutta monta kertaa nämä viikonloput pois kotoa ovat myös melkoinen kustannuskysymys ja tiukempina kuukautena rahan hassaaminen kahden yön hotelliyöpymiseen ruokineen päivineen ei tunnu kauhean mukavalta.

Sitä toivoisimme, että joskus olisi mahdollisuus olla kotonakin lomalla ja lapset voisivat mennä johonkin.

Meidän lapset sanovat usein, etteivät haluaisi lähteä pois kotoa, vaan haluaisivat olla kotona rauhassa ilman sijoitettuja lapsia. Itsekin kaipaamme tuota väliin.

Osalla sijaisvanhemmista oli perhelomituksen lisäksi kokemusta myös muista lomamuodoista. Erityisesti lomaperhe koettiin perhelomituksen rinnalla hyvänä lomamuotona. Lomaperhettä käyttämällä sijaisvanhemmilla oli mahdollisuus jäädä loman ajaksi kotiin lasten mennessä toiseen sijaisperheeseen hoitoon.

Tämän vuoden alusta alkaen meillä on käytössämme myös lomaperhe, jolloin me saammekin olla kotona ja sijaislapset menevät lomaperheeseen meidän vapaamme ajaksi. He ovat olleet siellä nyt yhden vuorokauden, jonka ajan me loput nautimme oman kotimme rauhasta.

Sen [perhelomituksen] rinnalla saisi kuitenkin olla lomaperhe, johon voisi viedä lapsia. Se mahdollistaisi sen, että saisi välillä hengähtää kotona kaikessa rauhassa. Ajattelen, että lomaperhe on hyvä erityisesti lyhyillä yhden tai kahden päivän vapailla. Lomaperhettä käytettäessä lomasta ei tulisi meille ylimääräisiä kustannuksia omien yöpymisten yms. muodossa.

Lomaperheen lisäksi joidenkin sijaisvanhempien loma oli mahdollistunut sijoitettujen lasten kotilomien kautta. Eräs sijaisvanhempi kertoi sijoitettujen lasten käyneen kotilomilla



niin usein, ettei sen päälle ollut tarvetta enää erikseen lomailla. Toisaalta kotilomat olivat joskus peruuntuneet kesken kaiken, joten sijaisvanhempien loman kannalta tämä ratkaisu ei ollut ihanteellisin.

Meillä hyvin sujuvat kotilomat riittävät ”biologisen perheen” tarpeeseen keskenään olemisesta.

Mutta joskus nuo lomat on jostain syystä peruuntuneetkin ja lapsi laitettu huomenna junaan, kun on edellisenä päivänä kotilomille menneet.

Vaikka perhelomitus ei sijaisvanhempien kokemusten mukaan ollut aina ihanteellisin ratkaisu lomien järjestymiselle, olivat sijaisvanhemmat silti kiitollisia siitä, että edes joku mahdollisuus palveluntuottajan toimesta lomaan tarjottiin. Sijaisvanhemmat olivat tietoisia, ettei samanlaista tukea lomien järjestymiselle ole tarjolla jokaiselle sijaisperheelle valtakunnallisella tasolla. Kaiken kaikkiaan perhelomitus ja kertyneet lomapäivät koettiin merkittävänä sijaisvanhemmuuden tukimuotona muiden tukimuotojen rinnalla. Osa sijaisvanhemmista piti perhelomitusta jopa tärkeimpänä tukena, jota ilman ei olisi selvitty hengissä.

Me olemme olleet tyytyväisiä, kun tiedossa on, että tämä lomitustuki on aika harvinaista muilla sijaisperhetoimijoilla (esim. kuntapuolella).

Olen todella tyytyväinen tämänhetkiseen systeemiin ja ihmisiin, jotka meillä ovat lomittajina. – – Mielestäni kertyvät lomat ja lomittajat ovat isoin mahdollinen apu tähän arkeen.

Perhelomitus on erittäin merkittävä ja tärkeä tukimuoto kaikkineen! – – Toki olemme kiitollisia siitä, että saamme lomitusta käyttää ja saada esim. hotelliviikonloppujen avulla arkeen myös ripauksen luksusta.

Mutta summa summarum, ilman lomitusta ei olisi selvitty hengissä!

## 4.2 Perhelomitus ja sen kehittämistarpeet perhelomittajien kokemana

### **Perhelomittajan toimenkuva**

Perhelomittajan toimenkuvaan liittyvät alaluokat olivat lasten hoito, kodin hoito, lemmikkien hoito, perhelomitus arkipäivän apuna ja toimenkuvaan kuulumattomat tehtävät (taulukko 8).

Taulukko 8. Toimenkuvaan liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Perustarpeista huolehtiminen	Lasten hoito	Toimenkuva
Turvallisuudesta huolehtiminen		
Turvallisuuden tunteen luominen		
Ikävän lievittäminen		
Virikkeiden keksiminen		
Erityistarpeista huolehtiminen		
Arjen jatkuminen		
Riittävän etäisyyden säilyttäminen		
Sijoitettujen lasten havainnoiminen		
Raportoiminen		
Siivous	Kodin hoito	
Kodin lämmittäminen		
Pyykin pesu		
Yksilölliset sopimukset lemmikkien hoidosta	Lemmikkien hoito	
Lemmikkien perushoito		
Päivävuoro	Perhelomitus arkipäivän apuna	
Sijaisvanhempien auttaminen arjessa		
Sijaisvanhempien kanssa yhdessä työskentely		
Sijaisvanhempien kuunteleminen	Toimenkuvaan kuulumattomat tehtävät	
Sijaisvanhempien neuvominen ja ohjaaminen		
Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien kanssa työskentely		

Kaikki perhelomittajat kokivat lapsista huolehtimisen päävastuukseen lomituksen aikana. Joskus perhelomittajien vastuulla olivat ainoastaan sijoitetut lapset, toisinaan myös perheen biologiset lapset. Perhelomittajat mainitsivat lasten huolenpitoon liittyviksi tehtävikseen perustarpeista, kuten syömisestä ja peseytymisestä huolehtimisen, päivärytmin ylläpitämisen, turvallisuuden tunteen luomisen, ikävän lievittämisen, virikkeiden keksimi-

sen sekä erityistarpeista, kuten lääkityksistä huolehtimisen. Arki pyrittiin pitämään mahdollisimman samanlaisena sijaisperheen sääntöjä, toimintatapoja ja elämäkatsomusta kunnioittaen. Osa perhelomittajista kertoi pitävänsä huolta siitä, etteivät lapset kiinny häneen liikaa ja oletta, että hän on ”samalla viivalla” sijaisvanhempien kanssa. Myös sijoitettujen lasten havainnoiminen ja havaintojen raportoiminen koettiin yhdeksi perhelomittajan tehtäväksi lapsiin liittyen. Raportointikäytännöissä oli perhelomittajien kesken eroja. Osa perhelomittajista kirjoitti kirjallisia raportteja, osa antoi raportit suullisesti.

pääasia on tietenkin ne lapset ja sen perheen arjen pyörittäminen ruuanvalmistus päivärytmi säilyy ja turvan antaminen lapsille – – yleensä perhe kertoo miten heillä toimitaan ja koitan mennä kunnioittaen sitä perheen toivetta koitan mennä samalla sabluunalla niin paljon kuin se minun mielestä on järkevä mutta sitten taas sekin että ei sen tarvii ihan täysin samanlainen olla mutta ei niinkään että aivan kävelis joissakin kasvatuksellisissa asioissa toisen yli

mä pidän niin pitkälle kuin mahdollista ne samat säännöt kuin mitkä perheissä on että ei niistä lipsuta silloinkaan kun mä sinne menen

mä koen että siihen työhön kuuluu kuitenkin myös se tavallaan niiden lasten sellainen silmälläpito että jos huomaa jotain sellaista mikä herättää huolta niin siitä niin kun raportoidaan ja omalla tavallaan niiden lasten puheiden seuraaminen sillä tavalla että jos herää epäilyks että on jotain mistä ois hyvä sosiaalityöntekijän esimerkiksi tietää niin kaikki semmoset

Lapsista huolehtimisen lisäksi perhelomittajat kertoivat työtehtäväkseen sijaisperheen kodista huolehtimisen. Kodin huolehtimiseen sisältyi perhelomittajien kertomusten mukaan kodin lämmittäminen sekä kodin siisteyden ylläpitäminen. Perhelomittajat kokivat, että perhelomittaja on ensisijaisesti lastenhoitaja, ei siivoaja tai pyykinpesijä. Perhelomittajat kertoivat pitäneensä huolta kodin siisteydestä sen verran, että koti oli samassa kunnossa sijaisvanhempien palatessa kuin mitä lähtiessä.

sit työtehtäviin kuuluu myös omalla tavallaan sen sijaisperheen kodin ylläpito ei mitkään erityisemmät siivoustehtävät mut et siellä pysyy suunnilleen paikat kunnossa – – kodinhoidolliset tehtävät niin mä oon vetäny vaan rajan siihen että kodin yleisestä siisteydestä joo pidetään huolta mut mun tarkoitus ei oo kuitenkaan olla siellä mitään siivoaja joka koko kodin puunaa

mutta sit tietenkin jos on pitkiä lomituksia niin tietenkin siihen nyt puhtaanapitoa sen verran että pyykkiä ja muuta

Lemmikkien kohdalla pidettiin tärkeänä sitä, että jokaisen perheen kanssa sovittiin erikseen, mitä perhelomittajalta odotetaan lemmikkien hoidon suhteen, esimerkiksi miten pitkällä lenkeillä koiraa tulee käyttää tai minkä verran lapsilla on vastuuta lemmikkien hoidosta. Lemmikkien ”perushoito”, kuten ruokkiminen ja ulos päästäminen, katsottiin perhelomittajan toimenkuvaan kuuluvaksi tehtäväksi.

kyllä ne siinä menee [kissat ja koirat] että jos ei nyt kauheita lenkkejä tartte niitten kanssa että siinäkin pitää aatella että ne lapset on se ykkönen tietenkin niitten se perushoito hoidetaan

Yön yli kestävien perhelomitusten lisäksi perhelomittajat kertoivat tehneensä myös päivävuoroja sijaisperheisiin. Päivävuorojen aikana sijaisvanhemmat olivat muun muassa hoitaneet lapsiin liittyviä asioita, kuten lääkärikäyntejä tai palavereja. Jotkut perhelomittajat kokivat, että sijaisvanhempia pitäisi tukea arjessa enemmän varsinkin sijoitusten alussa, eikä odottaa lomien kertymistä. Osa perhelomittajista toivoi vastuunjaon selkiyttämistä niissä tilanteissa, kun sijaisvanhemmat ovat lomituksen aikana kotona paikalla.

arkipäivän hoitoapua pitäisi olla enemmän ettei vaan siihen että tulee näitä vapaita siihen arkeen enemmän siinä alussa eikä odoteta sitä että kertyy vapaata siinä sitä tarvitaan kun ne [sijaisvanhemmat ja sijoitetut lapset] tutustuu toisiinsa monesti sitä käytännön apua sen mä oon huomannut että sitä pitäisi olla enemmän

ehkä semmoisissa tilanteissa kun siellä on sijaisvanhemmat kotona niin jollain tavalla selkeyttää sitä vastuunjakoa mä koen sen aika hankalaksi kun tuntuu että niissä perheissä joissa sijaisvanhemmat välillä on myös kotona silloin kun mä oon siellä niin tuntuu että silloin kaikki vastuu jää mulle jollain tavalla sitä pitäisi käydä läpi ehkä vähän enemmän sitä keskustelua että mikä se perhelomittajan tehtävä on ja mikä ei

Perhelomittajat eivät kokeneet sijaisvanhempien emotionaalisen tai tiedollisen tukemisen tai sijoitettujen lasten biologisten vanhempien kanssa työskentelemisen kuuluneen varsinaisesti työnkuvaansa. Perhelomittajat kertoivat olleensa kuuntelevana osapuolena sijaisvanhempien puhuessa sijoitettuihin lapsiin liittyvistä ongelmista ja huolista, mutta osa oli jättänyt varsinaisen neuvonta- ja ohjaustyön sosiaalityöntekijöille. Osa lomittajista kertoi tukeneensa sijaisvanhempia keskustelemalla sijaisvanhempien kanssa omista havainnoistaan sijoitettuihin lapsiin liittyen. Toisaalta jo pelkkä kuunteleminen ja sijaisvanhempien kuorman vastaanottaminen koettiin eräänlaiseksi tuen antamiseksi. Kaikki perhelomittajat olivat olleet kerran tai kaksi joissain tekemisissä sijoitettujen lasten biologisten vanhempien kanssa. Perhelomittajat kuitenkin toivoivat, että sijaisvanhemmat pääsääntöisesti hoitaisivat itse biologisten vanhempien kanssa työskentelemisen, eikä sitä jätettäisi perhelomittajan vastuulle lomitusten ajaksi.

mä luulen että se ei kuulu mun työtehtäviin omalla tavallaan ainakaan ihan hirveen suurissa määrin se sijaisvanhempien kuorman vastaanottaminen mutta kyllähän sitäkin tulee totta kai tehtyä kun vanhemmat paljon kertoo siitä että mitä he on kokenu ja pyytää neuvoa ja muuta – – ne tuo esille jonkun ongelman mitä niillä on ollu ja ne tuo sen silleen että ne haluais keskustella siitä ja silloin tulee vähän ite jaettua sitä että joo mä oon huomannu tota myös ja mä oon silloin toiminu näin että se ei oo ehkä suoranaista kysymistä siinä vaiheessa mutta niistä sijaisvanhemmista tulee kuitenkin ilmi että ne haluaa keskustella niin siinä tulee tavallaan

se että ne olettaa että lomittaja myös ymmärtää jotain ja että sulla on jotain sanottavaa asiasta – – toisaalta mä pyrin myös tunnistamaan ne tilanteet ja omat rajani sillä että mulla ei ole oikeita vastauksia kaikkeen

kyllä mä kuuntelen kun he purkavat niitä tuntojansa en mä juurikaan siihen mitään neuvoja anna enkä mä siihen paneudu sillä lailla kun mä koen että se on sosiaalityöntekijöiden tehtävä käydä läpi sitten heidän kanssaan

### Sijaisperheisiin perehdyttäminen

Sijaisperheisiin perehdyttämiseen liittyvät alaluokat olivat perehdyttämisen käytännöt, perehdyttäjät, perehdyttämiseen liittyvät hyvät ja huonot kokemukset ja perehdyttämisen merkitys (taulukko 9).

Taulukko 9. Sijaisperheisiin perehdyttämiseen liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Tutustumiskäynti sosiaalityöntekijän kanssa	Perehdyttämisen käytännöt	Sijaisperheisiin perehdyttäminen
Tutustumiskäynti yksin		
Paljon tutustumiskäyntejä		
Ei tutustumiskäyntejä		
Sosiaalityöntekijä perehdyttäjänä	Perehdyttäjät	
Sijaisvanhempi perehdyttäjänä		
Perhelomittaja perehdyttäjänä		
Hyvä kokemus perehdyttämisestä	Perehdyttämiseen liittyvät hyvät ja huonot kokemukset	
Huono kokemus perehdyttämisestä		
Sijoitetun lapsen hoito	Perehdyttämisen merkitys	
Työssä jaksaminen		
Luottamussuhde sijaisvanhempiin		

Sijaisperheisiin tutustumisessa ja perehdyttämisessä oli perhelomittajien kertomusten mukaan olemassa monia käytäntöjä. Yleensä perhelomittajat kävivät sijaisperheissä ensimmäisen kerran tutustumiskäynnillä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Välillä perhelomittajat menivät yksin perheisiin tutustumiskäynneille. Niissä perheissä missä oli pieniä lapsia, tutustumiskäyntejä saattoi olla useampia ennen varsinaista lomitusta. Joillakin

kerroilla tutustumiskäyntiä ei ollut erikseen lainkaan, vaan perhelomittaja meni perheeseen suoraan lomittamaan.

me ollaan käyty tutustumassa ensin yleensä sen sosiaalityöntekijän kanssa

joskus käyn etukäteen tutustumassa lapsiin välillä meen suoraan jos ei oo mahdollisuutta käydä tutustumassa

Perehdyttäjinä olivat toimineet niin sosiaalityöntekijät, sijaisvanhemmat kuin toiset lomittajatkin. Jos perhelomittaja oli mennyt sijaisperheeseen yksin, hän oli saattanut saada ennakkotietoa perheestä ja lapsista sosiaalityöntekijältä puhelimitse tai kasvotusten toimistolla. Kun perhelomittaja oli mennyt yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tutustumiskäynnille, oli esimerkiksi automaattisesti hyödynnetty perheen ja lasten ennakkotietojen läpikäymiseen. Tutustumiskäynneillä sijaisvanhemmat olivat perehdyttäneet lomittajaa perheen arkeen ja talon tavoille. Joillakin kerroilla sijaisvanhemmat olivat jo lähteneet lomalle perhelomittajan saapuessa perheeseen, jolloin toinen lomittaja oli ollut perehdyttämässä perheeseen.

kerran yhdessä perheessä ei ollut perehdytystä oikeastaan ollenkaan tiesin lasten nimet ja se oli jätetty toisen lomittajan vastuulle että perehdytettiin siihen työhön silloinkin ehkä tuntui että en mä tiedä kyllähän se toinen lomittaja tietää ne asiat ihan hyvin mutta mulle tuli vähän jännä olo siitä että oisko se sen tehtävä

Osa perhelomittajista oli tyytyväisiä saamaansa perehdytykseen, osan mielestä uusiin sijaisperheisiin perehdyttämisen pitäisi tapahtua syvemmällä tasolla. Erityisesti ne kerrat koettiin hankalina ja kuormittavina, kun piti mennä sijaisperheeseen yksin ilman mitään ennakkotietoa perheestä. Toista lomittajaa perehdyttäjänä ei myöskään pidetty hyvänä asiana, jos koko perehdyttäminen oli jätetty pelkän lomittajan varaan. Hyväksi käytännöksi koettiin se, että ensimmäinen työvuoro perheeseen oli lyhyt ja sijaisvanhemmat olivat koko sen ajan kotona kertomassa perheen toimintatavoista. Sosiaalityöntekijöiltä odotettiin etukäteen tietoa sijoitetuista lapsista ja heidän taustoistaan ja ongelmistaan.

varsinkin siinä tilanteessa jos lapsella on jotain erityistä ongelmaa tai siis semmisiä erityisiä vaatimuksia esimerkiksi niin silloin ois mun mielestä vanhemmilta kiva saada semmoinen jonkunlainen perehdytys siitä että miten he on toiminu kun noilla lapsilla on kuitenkin niin vahvoja tunteita ja reaktioita mitä ne käy läpi niin musta tuntuu pahalta aatella että jos mun jäljiltä vanhempien toimintatavat ei oo yhtenevät että mimmoseseen ristiriitaan se sen lapsen tuottaa että se ei oo kenenkään kannalta hyvä homma

Perehdyttäminen nähtiin merkittävänä erityisesti sijoitettujen lasten hoitoa ajatellen, mutta myös perhelomittajan työssä jaksamista ajatellen. Myös sijaisvanhempien ja perhelomittajan välisen luottamussuhteen syntymisen kannalta hyvä perehdytys koettiin merkittävänä.

### Perhelomittajan työn tukeminen

Perhelomittajan työn tukemiseen liittyvät alaluokat olivat tuen tarve, sosiaalityöntekijöiltä saatu tuki, toisilta perhelomittajilta saatu tuki, sijaisvanhemmilta saatu tuki ja työnohjaajalta saatu tuki (taulukko 10).

Taulukko 10. Työn tukemiseen liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Yksin työskentely	Tuen tarve	Työn tukeminen
Sijoitettujen lasten haastavuus		
Puhelut sosiaalityöntekijöiden kanssa	Sosiaalityöntekijöiltä saatu tuki	
Päivystys viikonloppuisin		
Sosiaalityöntekijän yhteydenotot		
Toimisto aika sosiaalityöntekijöiden kanssa		
Yhteiset työvuorot	Toisilta perhelomittajilta saatu tuki	
Valtakunnalliset tiimipäivät		
Alueelliset tiimipalaverit		
Lomituksen purkaminen	Sijaisvanhemmilta saatu tuki	
Sijaisvanhempien ohjeet		
Perhelomituksen lomake		
Ei työnohjausta	Työnohjaajalta saatu tuki	
Ryhmätyönohjaus		
Yksilötyönohjaus		

Perhelomittajat kertoivat tarvinneensa ammatillista tukea työhönsä sijoitettujen lasten haastavuuden vuoksi. Myös työskentely pääsääntöisesti yksin oli lisännyt joidenkin perhelomittajien tarvetta tuelle.

Mutta kyllä siinä sitten, kun noilla lapsilla joillakin on ongelmia, niin kyllä siinä tarvitaan myös ammatillista tukea itselle.

Tukea työn tekemiseen oli saatu sosiaalityöntekijöiltä, toisilta lomittajilta sekä sijaisvanhemmilta. Perhelomittajilla oli mahdollisuus soittaa ja purkaa lomituksiin liittyviä asioita sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityöntekijöiden tiedettiin päivystävän lomitusten aikana, jolloin heidät oli mahdollista saada hätätilanteessa kiinni viikonloppunakin. Osa perhelomittajista kertoi myös, että sosiaalityöntekijät toisinaan soittivat itse heille päin tai laittoivat viestiä ja kyselivät, miten on mennyt. Osa lomittajista toivoi säännöllistä toimisto-aikaa sosiaalityöntekijöiden kanssa, jolloin pääsisi ajan kanssa vaihtamaan ajatuksia ja purkamaan asioita.

monestikin tulee sosiaalityöntekijältä yleensä viestiä ja kysymystä että miten menee saattaa tulla jo viikonloppuna että kuinka menee

ehkä joku säännöllinen aika silleen et milloin on toimisto-aikaa työnantajan kanssa ja et pääsis kertomaan että miten on mennyt ihan ajan kanssa ehkä välillä tuntuu että vaikka välillä tulee käytyä toimistolla niin ne on yleensä vähän semmosia käytännön asioita tulee vaan tyyliin tiputtaa jotain tuntilistaa siihen toimistolle ja siinä tilanteessa vähän ohi menen tulee sivuuttua että mitä kuuluu ja no ihan hyvää ei siinä oikeen mun mielestä oo aikaa silleen että ehtis purkaa sitä olo – – toimisto-aikaa ois kiva saada että ois jotain muutakin kuin sitä että sä meet sinne perheeseen ja selviydyt

Sosiaalityöntekijöiden lisäksi tärkeää tukea työhön antoivat toiset perhelomittajat. Osa lomittajista oli tehnyt työvuoroja yhdessä toisten lomittajien kanssa, osa työskenteli pelkästään yksin perheissä. Jotkut perhelomittajat olivat käyneet palveluntuottajan perhelomittajille järjestämässä valtakunnallisissa tiimipäivissä, joita pidetään noin kaksi kertaa vuodessa. Nämä tiimipäivät oli koettu voimaannuttavina hetkinä, ja niistä oli saatu tärkeää vertaistukea pääsääntöisesti yksin tehtävään työhön. Myös alueelliset tiimipalaverit yhdessä sosiaalityöntekijöiden ja muiden lomittajien kanssa koettiin merkittävinä. Ne lomittajat, jotka olivat työskennelleet yhdessä toisten lomittajien kanssa, toivoivat enemmän yhteistä, lomittajien keskeistä työaikaa, joka olisi muuta kuin varsinaista lomitus-aikaa.

se vertaistuki kun ollaan samassa työssä niin ei tarvii kuin toisen aloittaa niin tietää mistä toinen puhuu ei tarvii selittää se on tosi voimaannuttavaa

mut semmonen ehkä työkavereiden kanssa vietetty muu kuin se lomitus-aika on aika tärkeää että sitä vois mun mielestä olla enemmän kun vertaa näihin kuluneisiin vuosiin niin joidenkin asioiden kanssa oli aika yksin että se helpottaa paljon kun pääsee ihan työajalla purkamaan niitä asioita eikä tarvii sit yksityiselämässään siihen käyttää aikaa

Perhelomittajat kokivat omalla tavallaan myös sijaisvanhemmat työnsä tukijoiksi. Lomitusajan läpi käyminen sijaisvanhempien kanssa lomituksen päättyessä koettiin yhdeksi



keinoksi purkaa mielen päällä olevia asioita ja lomitusajan tapahtumia. Varsinaiseen lomitusuuteen tukea antoivat esimerkiksi sijaisvanhempien jättämät ohjeet. Osa lomittajista kertoi sijaisvanhemmilla käytössä olleesta lomakkeesta, johon merkittiin ylös tärkeitä tietoja perheeseen liittyen. Lomake oli käytössä hyvin vaihtelevasti eri alueilla. Osa lomittajista toivoi lomakkeen sähköistämistä, jolloin sitä olisi helpompi päivittää, ja jolloin se kulkisi aina mukana esimerkiksi työtietokoneella tai työpuhelimessa.

toisaalta joillain sijaisvanhemmilla kun on tapana kysellä että miten meni niin kyllä mä koen sitä myös työn tukemiseksi että pääsee jo siinä vaiheessa vähän avaamaan sitä

Yksi perhelomittajien työn tukemisen muodosta oli lisäksi työnohjaus. Osa perhelomittajista kertoi käyneensä työnohjauksessa, osa taas ei ollut käynyt lainkaan. Jotkut kävivät ryhmätyönohjauksessa, toiset yksilötyönohjauksessa. Työnohjaus koettiin tärkeäksi työn tukemisen muodoksi, joka auttoi jaksamaan työssä. Ryhmätyönohjauksen etuna pidettiin sitä, että on mahdollista jakaa ajatuksia toisten perhelomittajien kanssa ja saada sitä kautta työkaluja omaan työhönsä. Haittana puolestaan pidettiin sitä, että aika ei riitä kaikkien asioiden käsittelemiseen, koska jokaisella lomittajalla olisi niin paljon sanottavaa ja purettavaa. Ryhmätyönohjaus koettiin kuitenkin parempana kuin ei työnohjausta ollenkaan.

sen [työnohjauksen] mä oon kokenu tosi tärkeeks että se tukee sitä omaa jaksamista aika paljon kun saa reflektoida sitä omaa kokemusta jotkut asiat mitkä on jääny ehkä vaivaamaan mieltä niin ne tulee sit ainakin käsiteltyä jaksaa sit taas paremmin ja toisaalta oppii itsestään ja siitä työstään aika paljon

## Perhelomittajan asiantuntijuus

Perhelomittajan asiantuntijuuteen liittyvät alaluokat olivat asiantuntijuuden sisältö ja asiantuntijuuden arvostaminen (taulukko 11).

Taulukko 11. Asiantuntijuuteen liittyvä luokittelu.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Sijoitettujen lasten toiminta ja käyttäytyminen	Asiantuntijuuden sisältö	Asiantuntijuus
Sijoitetun lapsen arki		
Hyvät kokemukset arvostuksesta	Asiantuntijuuden arvostaminen	
Huonot kokemukset arvostuksesta		

Perhelomittajien asiantuntijuudeksi koettiin sijoitettujen lasten toiminnan ja käyttäytymisen tunteminen arjen tasolla. Koska perhelomittajat työskentelivät lasten kanssa parhaimmillaan useita vuorokausia putkeen, tulivat lapset hyvinkin tutuiksi lomittajille haasteineen ja vahvuuksineen.

Perhelomittajilla oli erilaisia kokemuksia asiantuntijuutensa arvostuksesta työyhteisössä. Osa perhelomittajista koki, että heidän tietotaitoaan liittyen sijoitettuihin lapsiin ja heidän haasteisiinsa hyödynnettiin työyhteisössä. Perhelomittajat keskustelivat sosiaalityöntekijöiden kanssa sijoitettujen lasten asioista, ja perhelomittajilla sekä sosiaalityöntekijöillä oli työssään yhteinen päämäärä. Toisilla perhelomittajilla oli kokemus, että perhelomittaja nähtiin vain lastenhoitajana, ei niinkään sijoitettujen lasten yhtenä asiantuntijana.

sosiaalityöntekijä soitti ja kysyi minun arviota että käviskö se tukena yhdelle lapselle niin mä koen tämänkin niin isona asiana että mun mielipidettä kysytään

joka kerta ne kysyy sitä että oonko mä huomannut saman jos he on huomannut jotain

kyllä mä koen että mä jopa joissain tapauksissa ymmärrän aika paljon paremmin sitä lasta kuin sosiaalityöntekijä joka näkee sitä pienen hetken kerrallaan ja yleensä semmosessa tosi epänormaalissa tilanteessa että jos siinä vaiheessa lapsi on hiljainen ja käyttäytyy hyvin ja on yhteistyökykyinen niin se ei mun mielestä kerro yhtään mitään siitä että kun vieras ihminen [perhelomittaja] on viiskyt tuntia putkeen yhen viikonlopun niin kyl siinä saa aika paljon paremman kuvan siitä miten se [lapsi] toimii kyllä mä koen että mulla ois enemmän ymmärrystä niistä lapsista jaettavana mut ei oo oikein kanavia tuoda sitä esille

## 5 POHDINTA

### 5.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät kysymykset olivat läsnä työskentelyssäni koko tutkimuksen teon ajan. Toimin vuorotellen tutkijan roolissa ja vuorotellen työntekijän roolissa perhelomittajana, mikä aiheutti ajoittain haasteita tutkimuksen objektiivisuudelle ja puolueettomuudelle. Tutkijan tulisi pyrkiä ymmärtämään ja kuulemaan tutkittavia itseään, eikä suodattaa tutkittavan kertomusta oman kehyksensä läpi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 135–136). Läheinen suhteeni tutkittavaan aiheeseen näkyi tutkimussuunnitelman laatimisessa, tietoperustan rakentamisessa ja tutkimusasetelman luomisessa, mutta pyrin tietoisesti välttämään omien uskomusteni, asenteideni ja arvostusteni näkymistä aineistojen keruun ja analyysin vaiheissa. Täydellinen objektiivisyys ja puolueettomuus ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole koskaan mahdollista, sillä tutkija on aina tutkimusasetelman luoja ja tulkitsejä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 136).

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu tutkittavien ihmisten kunnioittaminen sekä tutkittavien anonymiteetin ja luottamuksen säilyttäminen. Tutkijan tulee kertoa tutkimukseen osallistuville ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse. Osallistumisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Tutkittavilla on esimerkiksi oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä tahansa tutkimuksen teon vaiheessa tai kieltää itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona. Tutkimustiedot ja tutkimusaineisto tulee käsitellä luottamuksellisesti, eikä tietoja saa käyttää muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Tutkittavien anonymiteettiä tulee suojella niin, että tutkimukseen osallistuneet pysyvät nimettöinä. Tutkimukseen osallistuneilla on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa ja lupauksen noudattamista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Pyrin tutkittavien sijaisvanhempien ja perhelomittajien kunnioittamiseen ja anonymiteetin ja luottamuksen säilyttämiseen läpi tutkimuksen teon. Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet tulivat ilmi sijaisvanhemmille ja perhelomittajille lähetetyissä haastattelupyynnötkirjeissä. Sijaisvanhemmat ja perhelomittajat ilmoittivat itse halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Jokainen tutkimukseen osallistunut allekirjoitti suostumuslomakkeen. Osa sijaisvanhemmista perui osallistumisensa jo ennen haastattelujen aloittamista, osan kanssa haastattelut jäivät kesken. Kunnioitin näitä päätöksiä, enkä käyttänyt keskeneräisiä haastatteluja tutkimusaineistona. Tutkimusaineistot olivat koko tutkimusprosessin ajan

vain omassa käytössäni ja hävitin ne tulosten tarkastelun jälkeen. Tutkimusraportista olen poistanut nimet, paikkakunnat ja muut tunnistettavuuteen vaikuttavat tiedot. Koodasin tutkimusaineistot analyysiä tehdessäni, mutta tutkimusraporttiin sisällyttämistäni lainauksista olen jättänyt koodit pois, ettei pienistä aineistoista voida vastauksia yhdistelemällä päätellä kenestä on kyse. Sellaisissa tapauksissa, joissa olin epävarma tutkittavien anonymiteetin säilymisestä, otin yhteyttä tutkittavaan ja annoin tekstikohdat luettavaksi ja kommentoitavaksi. Tutkittavien anonymiteetin säilyttämiseksi tutkimusraportista ei käy ilmi myöskään tutkimukseen kohdistuneen yksityisen palveluntuottajan nimeä. Ennen haastattelua allekirjoitetussa suostumuslomakkeessa oli tieto tutkimusraportin julkistamisesta Theseus-tietokannassa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleisinä luotettavuuden mittareina pidetään vahvistettavuutta, arvioitavuutta, tulkinnan ristiriidattomuutta ja saturaatiota. Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten ja johtopäätösten luettamista ja vahvistamista tutkimukseen osallistuneilla haastateltavilla. Haastateltavien lisäksi voidaan hyödyntää myös triangulaatiota eli tutkimustulosten vahvistamista eri tietolähteistä. (Kananen 2014, 151–152.) Minulla ei ollut tutkimusaikataulun puitteissa mahdollisuutta luettaa tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä haastateltavilla. Koska lastensuojelun perhelomituksesta ei ole olemassa kirjallisuutta tai aiempia tutkimuksia, on vahvistettavuus myös triangulaation keinoin haastavaa. Sijaisvanhempien kokemukset perhelomituksesta muihin lomamalleihin verrattuina olivat kuitenkin yhtenevät kirjallisuuden kanssa.

Arvioitavuudella tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuuden arvioimista riittävän tarkan dokumentaation perusteella (Kananen 2014, 153). Pyrin dokumentoimaan tutkimuksen vaiheet ja tutkimusmenetelmälliset valinnat mahdollisimman hyvin ja läpinäkyvästi. Tutkimusraportti sisältää esimerkkejä analyysin eri vaiheista sekä suorina lainauksina tutkimusaineistoista, mikä lisää tutkimuksen arvioitavuutta. Koko tutkimusprosessin ajan minua mietityttivät valitsemani haastattelumenetelmät, virtuaalihaastattelu ja kasvokkainen haastattelu. Jännitin virtuaalihaastattelun tekemistä etukäteen, sillä pelkäsin menetelmävalinnan johtavan vastaamattomuuteen ja sisällöltään köyhään aineistoon. Pelkoni osoitautui kuitenkin turhaksi, sillä sain riittävästi haastateltavia ja haastatteluaineisto oli todella runsasta, rikasta ja mielenkiintoisesti kirjoitettua. Toisaalta yli puolet sijaisvanhempien haastatteluista jäi toteutumatta, enkä voinut olla pohtimatta oliko syynä juuri virtuaalihaastattelun valinta haastattelumenetelmäksi. Pohdin myös, olisiko perhelomittajien haastattelut kannattanut toteuttaa samalla haastattelumenetelmällä kuin sijaisvanhempien haastattelut, jotta aineistot olisivat olleet yhteneväisempiä tyyliltään (vrt. kirjoitettu

ja puhuttu aineisto). Ainakin analysointivaiheessa tekstityylien yhteneväisyys olisi saatanut helpottaa analyysin tekoa ja aineistojen vertailua, mutta sisällöllisesti en katso erilaisilla haastattelumenetelmillä olleen merkitystä. Koska sain vastaukset tutkimustehtäviin, koen tehneeni oikeita menetelmävalintoja tutkimuksen teon aikana.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole olemassa tarkkoja ja täsmällisiä tulkinnan teon sääntöjä, mikä tarkoittaa, että tutkimustulosten pohjalta voidaan tehdä useita erilaisia tulkintoja tarkastelukulmaa ja tutkimusongelmaa vaihtamalla. Aineiston pelkistämässä ja ryhmittelemässä voi ilmetä tulkinnanvaraa, mutta tulkinnan voi varmistaa antamalla tutkimuksensa vertaisarvioitavaksi. Vertaisarvioinnissa toinen tutkija tarkistaa, pääseekö hän tutkimustulosten pohjalta samoihin johtopäätöksiin tutkimuksen tekijän kanssa. Tätä luotettavuuden mittaria kutsutaan tulkinnan ristiriidattomuudeksi. (Kananen 2014, 153.) Systemaattinen pelkistettyjen ilmaisujen ja ryhmittelyjen tarkistaminen vertaisarvioinnin avulla ei perinteisesti kuulu ammattikorkeakoulun opinnäytetyöprosessin vaiheisiin. Opinnäytetyöprosessiin kuitenkin kuuluu, että opinnäytetyötä ohjaavat ja arvioivat opettaja sekä opiskelijakollega. Koko tutkimusprosessin ajan opettaja ja opiskelijakollega ovat antaneet palautetta tutkimuksestani ja sen luotettavuudesta, ja näiden vertaisarviointien kautta olen päässyt lähemmäksi luotettavaa tutkimusta ja tulkinnan ristiriidattomuutta, vaikka systemaattinen tulkintojen tarkistaminen jäikin toteutumatta.

Saturaatiolla eli kylläntymisellä tarkoitetaan tutkimustulosten toistuvuutta. Tutkimuksen kylläntymispiste on saavutettu, kun haastateltavien vastaukset alkavat toistaa itseään, eikä tutkimustehtävän kannalta ilmene enää mitään uutta. (Kananen 2014, 153–154.) En saavuttanut tutkimuksessani saturaatiota, sillä viimeisetkin sijaisvanhempien ja perhelomittajien haastattelut antoivat uusia vastauksia tutkimustehtäviin. Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi olisin voinut vielä jatkaa haastattelujen tekemistä.

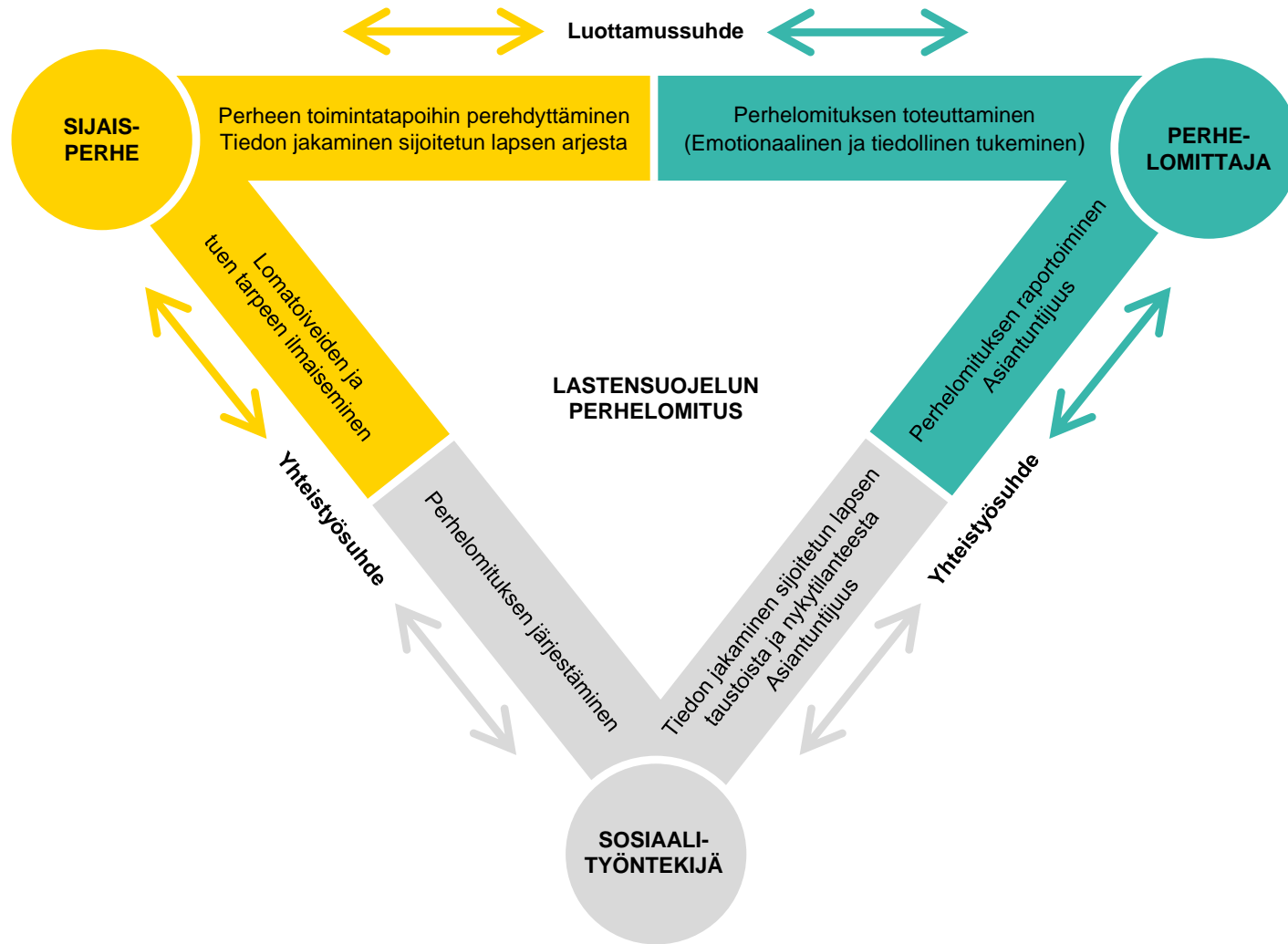
Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan tutkimustuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkien sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta, vaan tarkoituksena on pikemminkin tuoda esille sijaisvanhempien ja perhelomittajien yksilöllisiä kokemuksia perhelomituksesta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa huomioitavaa on, että haastateltavien kokemukset poikkesivat joissain kohden toisistaan (sijaisvanhempien kokemukset toisten sijaisvanhempien kokemuksista ja perhelomittajien kokemukset toisten perhelomittajien kokemuksista). Kvalitatiivisen tutkimuksen mukaisesti tarkoituksena ei ole välttämättä jaotella määrällisesti, kuinka moni haastateltavista on mitäkin mieltä (Eskola 2015, 205), mutta olen tut-

kimustuloksia kertoessani kuitenkin joissain kohdissa ilmaissut esimerkiksi ”osa sijaisvanhemmista” tai ”jotkut perhelomittajat”. Tällä olen halunnut lisätä tutkimustulosten luotettavuutta ja korostaa kokemusten erilaisuutta.

## 5.2 Tulosten tarkastelu

Tutkimustehtävänä oli selvittää sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimustulokset osoittavat, että yksi merkittävistä perhehoidon tukimuodoista on sijaisvanhempien (ja biologisten lasten) vapaan mahdollistaminen joko perhelomitusta tai muita lomamalleja hyödyntäen. Perhelomitusmallissa sijaisvanhemmat lähtevät loman ajaksi pois kotoa ja kotiin sijoitettuja (ja biologisia) lapsia hoitamaan saapuu perhelomittaja. Tutkimustulosten perusteella perhelomituksen osapuolia ovat sijaisperhe, perhelomittaja ja sosiaalityöntekijä (kuvio 3). Näiden osapuolten väliset suhteet vaikuttavat perhelomituksen toimivuuteen ja onnistumiseen joko edistävästi tai haittaavasti. Perhelomituksen kehittämisen näkökulmasta huomio tulisikin kiinnittää juuri näihin suhteisiin ja niiden sisältöihin.

Sekä sijaisvanhemmat että perhelomittajat kuvasivat keskinäistä suhdettaan luottamussuhteeksi. Luottamussuhteen syntymistä edistävät molemminpuolinen tutustuminen, riittävä aika ja vähittäin tapahtuva perehdyttäminen. Vastaavasti perhelomittajien vaihtuvuus hidastaa luottamuksen syntymistä. Luottamussuhde edesauttaa sijaisvanhempien irtautumista kotoa henkisesti tasolla ja toisaalta lisää perhelomittajan työssä jaksamista. Sijaisvanhemmilta odotetaan perhelomittajan perehdyttämistä perheen toimintatapoihin ja sijoitettujen lasten arkeen. Perhelomittajalta odotetaan perheen toimintatapojen kunnioittamista ja sensitiivisyyttä hänen työskennellessään sijaisvanhempien kotona. Perhelomittajan ensisijaisena tehtävänä on sijoitetuista lapsista sekä mahdollisesti myös biologisista lapsista huolehtiminen sijaisvanhempien loman ajan. Lisäksi työnkuvaan kuuluvat sovituissa määrin kodinhoidolliset tehtävät ja lemmikeistä huolehtiminen. Perhelomittaja voi itsetuntemuksensa rajoissa ottaa roolikseen tukea sijaisvanhempia emotionaalisella ja tiedollisella tavalla esimerkiksi kuuntelemalla ja antamalla neuvoja sijoitettujen lasten kanssa työskentelemistä varten. Tätä roolia ei perhelomittajalta kuitenkaan odoteta ja siksi se on merkitty kuvioon sulkeisiin.



Kuvio 3. Tutkimustuloksista johdettu jäsenyys lastensuojelun perhelomituksesta.

Perhelomittajan ja sosiaalityöntekijän välistä suhdetta voidaan tutkimustulosten perusteella kutsua yhteistyösuhteeksi. Yhteistyön toteutuminen edellyttää yhteistä aikaa sekä molemminpuolista tiedon ja asiantuntijuuden jakamista. Sosiaalityöntekijältä halutaan tietoa sijoitetun lapsen taustoista ja nykytilanteesta sosiaalityön näkökulmasta. Tieto on merkityksellistä erityisesti sijoitetun lapsen hoitoa ajatellen, mutta myös perhelomittajan työssä jaksamista ajatellen. Perhelomittajan asiantuntijuutta on kokemukseen perustuva tieto sijoitetun lapsen toiminnasta ja käyttäytymisestä arjessa, jota hän voi puolestaan jakaa sosiaalityöntekijälle päin päätöksentekoa ja sijoitettujen lasten yksilöllistä auttamista ja tukemista varten. Perhelomittajan työtä tukee syvällinen perehdytys sijaisperheisiin ja mahdollisuus purkaa lomituksiin liittyviä ajatuksia ja tunteita toisten perhelomittajien, sosiaalityöntekijöiden ja työnohjaajan kanssa.

Myös sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välistä suhdetta voidaan perhelomituksessa kutsua yhteistyösuhteeksi. Sosiaalityöntekijä vastaa perhelomituksen järjestämisestä sijaisperheen toiveiden ja tuen tarpeen mukaisesti. Sijaisperheen näkökulmasta katsottuna sosiaalityöntekijä voi näyttäytyä toisinaan portinvartijana perhelomituksen saataavuuden suhteen. Sijaisperheillä on mahdollisuus pitää kaikki perhehoitolain (263/2015) mukaiset lomapäivät (24 vrk/vuosi), mutta tämän vuorokausimäärän ylittävät tuen tarpeet toteutetaan perhelomituksen resurssien ja harkinnanvaraisuuden perusteella. Perhelomituksen muodossa annettavaa hetkellistä tukea arkeen saa tutkimustulosten perusteella sosiaalityöntekijästä, toimialueen käytännöistä ja perhelomittajien saatavuudesta riippuen.

Jos lastensuojelun sijaishuollon palvelurakennetta halutaan muuttaa perhehoitoon painottuvaksi, on sijaisvanhempia tuettava nykyistä paremmin (Ketola 2008a, 33, 59). Yksi tuen muodoista ja siten myös kehittämiskohteista on sijaisvanhempien vapaan mahdollistaminen (Ketola 2008a, 52–53; Joensuu & Sutinen 2016, 40–43). Saadut tutkimustulokset, ja etenkin sijaisvanhempien ja perhelomittajien tuottamat kehittämissuositukset (taulukko 12), ovat merkityksellisiä kehitettäessä lastensuojelun perhelomitusta ja muita sijaisvanhempien vapaan mahdollistavia lomamalleja. Monipuolinen lomamallien valikko ja arjen avun lisääminen sijaisperheisiin näyttäytyvät tutkimustulosten valossa kehittämisen arvoisilta kohteilta. Jos ja kun perhehoidon osuus sijaishuollossa kasvaa ja perhehoitoon aletaan sijoittaa entistä vaikeahoitoisempia lapsia, tullaan tulevaisuudessa tarvitsemaan enemmän perhelomittajien kaltaisia perheohjaajia, jotka työskentelevät yhdessä sijaisvanhempien kanssa sijaisperheen arjessa.



Taulukko 12. Lastensuojelun perhelomituksen kehittämisehdotukset.

<b>Sijaisvanhempien kehittämisehdotukset</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Perhelomittajaan tutustuminen aikuisten kesken</li> <li>- Pitämättömien lomapäivien korvaaminen rahalla</li> <li>- Perhelomituksen resurssien lisääminen suhteessa lisääntyneisiin lomapäiviin ja sijaisperheisiin</li> <li>- Mahdollisuus lomaperheen käyttämiseen perhelomituksen rinnalla</li> <li>- Mahdollisuus perhelomituksen hyödyntämiseen muulloinkin kuin lomien aikana yksilöllisten tarpeiden mukaisesti</li> <li>- Arjen avun vaikutuksen selkiyttäminen suhteessa lomapäivien määrään</li> </ul>
<b>Perhelomittajien kehittämisehdotukset</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Syvempi perehdytys sijaisperheisiin</li> <li>- Sijaisperheiden tukeminen arjessa sijoituksen alkuvaiheessa</li> <li>- Sijaisvanhempien ja perhelomittajien vastuunjaon selkiyttäminen sijaisvanhempien ollessa kotona perhelomituksen aikana</li> <li>- Yhteisen työajan lisääminen sosiaalityöntekijöiden kanssa</li> <li>- Yhteisen työajan lisääminen toisten perhelomittajien kanssa</li> <li>- Yksilötyönohjauksen lisääminen ryhmätyönohjauksen rinnalle</li> <li>- Perhelomituslomakkeen sähköistäminen</li> <li>- Perhelomittajan asiantuntijuuden huomioiminen</li> </ul>

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa nousi esiin useita mielenkiintoisia aiheita jatkotutkimuksia ajatellen. Tässä tutkimuksessa ei tutkittu lainkaan esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tai sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia lastensuojelun perhelomituksesta. Myöskään sijaisisien näkökulma ei tullut esille, sillä kaikki tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat olivat sijaisäitejä, vaikka näin ei alun perin ollutkaan tarkoitus. Miltä perhelomitus perhehoidon tukimuotona näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta käsin? Missä määrin perhelomituksen resurssit todellisuudessa ovat sosiaalityöntekijöiden käsissä – vai ovatko ollenkaan? Miten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat perhelomituksen? Tarvitsevatko biologiset lapset vapaata sijoitetuista lapsista? Eroavatko sijaisisien kokemukset perhelomituksesta sijaisäitien kokemuksiin nähden? Näiden kysymysten lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia eri palveluntuottajien sekä kuntien tapoja tukea sijaisvanhempien vapaan mahdollistamista. Missä kaikkialla käytetään perhelomitusta sijaisvanhempien vapaan mahdollistamiseksi? Millaisena muiden palveluntuottajien ja kuntien sijaisperheet ja sijaisvanhemmat kokevat perhelomituksen sijaisvanhempien vapaan mahdollistavana lomamallina?

### 5.3 Oma ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi on ollut kokonaisuudessaan antoisa ja opettavainen, vaikkakin haasteellinen. Tämä tutkimus oli ensimmäinen koskaan tekemäni tutkimus, ja välillä tuntui, että kompastun jokaiseen mahdolliseen tutkimuksen teossa vastaantulevaan kivikoon. Pääsin kuitenkin kivikoista yli ja kehityin tutkijana valtavasti. Opinnäytetyöprosessi kehitti paitsi tutkijan taitojani ja yleisiä työelämävalmiuksiani – ajanhallintaa, organisointitaitoja, suunnitelmallisuutta ja paineensietokykyä – se myös opetti paljon ammatillisesti. Työskennellessäni perhelomittajana ja tehdessäni samalla tiiviisti vuoden ajan tutkimusta lastensuojelun perhelomituksesta, pääsin hyvin lähelle sijaisperheiden arkea, haasteita ja tuen tarpeita. Perhelomittajana minulla on nyt paremmat mahdollisuudet tukea niin sijaisvanhempia, sijaisperheisiin sijoitettuja lapsia kuin sijaisperheen biologisia lapsia parhaalla mahdollisella tavalla.

Sen lisäksi, että kehityin perhelomittajan ammatissa, opinnäytetyöprosessi opetti minua myös laajemmin sosiaalialan tulevana ammattilaisena. Sosionomin (AMK) kompetenssialueita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokous 2016). Opinnäytetyöprosessi opetti minua erityisesti asiakastyön, kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen alueilla. Sain sijoitettujen lasten kanssa tehtävään asiakastyöhön työkaluja rakentaessani tietoperustaa ja tutustuessani sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksiin lastensuojelun perhelomituksesta. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaamiseni vahvistui lastensuojelun sijaishuollon palvelurakennetta ja sen ongelmakohtia tarkastellessani. Opin refleктоimaan kriittisesti suomalaisen lastensuojelun käytäntöjä ja rakenteita, ja vahvistuin palveluiden kehittäjänä ja sosiaalialan vaikuttajana. Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaamiseni kehittyi opinnäytetyöprosessin ensimetreiltä lähtien, kun pääsin tekemään käytäntöpainotteista tutkimusta ja tuottamaan uutta tietoa lastensuojelun perhelomituksesta. Tulen esittelemään saatuja tutkimustuloksia tutkimukseen kohdistuneen yksityisen palveluntuottajan perhelomituksen piirissä, jolloin tutkimuksesta nousseilla kehittämis ehdotuksilla on mahdollisuus päästä käytäntöön asti.

## LÄHTEET

- Aalto, M. 2017a. 10 vuotta perheessä – ja sitten hyvästit. Helsingin Sanomat 15.1.2017, A 20–21.
- Aalto, M. 2017b. Tutkijat: Sijaisperheille enemmän arvostusta. Helsingin Sanomat 16.1.2017 A 18.
- ADHD-liitto 2017. Perhelomitus. Kotiin vietävää tilapäishoidon palvelua. Viitattu 14.3.2017 <http://www.adhd-liitto.fi/tukea/lomatoiminta/perhelomitus>.
- Ahlgren-Leinvuo, H. 2016. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2015. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 7/2016. Saatavissa myös [http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA\\_Files/downloads/Lastensuojelu2015\\_17062016.pdf](http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Lastensuojelu2015_17062016.pdf).
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Pro.
- Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 121–144.
- Becker-Weidman, A. 2006. Treatment for Children with Trauma-Attachment Disorders: Dyadic Developmental Psychotherapy. *Child and Adolescent Social Work Journal*. Vol. 23, No 2, 147–171.
- Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia: teoria. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-Kustannus, 37–76.
- Becker-Weidman, A. & Hughes, D. 2008. Dyadic Developmental Psychotherapy: an evidence-based treatment for children with complex trauma and disorders of attachment. *Child & Family Social Work*. Vol. 13, No 3, 329–337.
- Berridge, D. 2001. Work with Fostered Children and their Families. Teoksessa Hill, M. (toim.) Effective Ways of Working with Children and their Families. United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers, 240–255.
- Eller, M. 2014. Terapeuttinen vanhemmuus. *Adoptioperheet* 4/2014, 1–2.
- Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin. Huostassaolon ensivaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, R.; Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 224–260.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–44.
- Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–206.
- Fonagy, P. 1991. Thinking about thinking. Some clinical and theoretical considerations in the treatment of a borderline patient. *The International journal of psycho-analysis*. Vol. 72, No 4, 639–656.

- Golding, K. 2008. *Nurturing Attachments. Supporting Children who are Fostered or Adopted.* United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers.
- Golding, K. & Hughes, D. 2012. *Creating Loving Attachments. Parenting with PACE to nurture confidence and security in the troubled child.* United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers.
- Hakkarainen, P.; Kuukkanen, M.; Leinonen, R. ja Sipilä, L. 2016. *Hyvää perhehoitoa. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti.* Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.
- Heinonen, H. 2011. *Sadoissa verkoissa sukkulointia. Kumppanuudet sijaishuollossa.* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. Saatavissa myös [https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa\\_verkoissa\\_sukkulointia\\_Kumppanuudet\\_sijaishuollossa.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf).
- Heinonen, H. 2015. *Perhehoidon haasteet voitetaan osallisuutta vahvistamalla.* Lastensuojelun Keskusliiton blogi. Viitattu 29.1.2017 <https://www.lskl.fi/blogi/perhehoidon-haasteet-voitetaan-osallisuutta-vahvistamalla/>.
- Heinonen, H. 2016a. *Lastensuojelu ja lapsen etu.* Teoksessa Törrönen, M.; Hänninen, K.; Jouttimäki, P.; Lehto-Lundén, T.; Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö.* Helsinki: Gaudeamus, 243–260.
- Heinonen, H. 2016b. *Lukijalle.* Teoksessa Valkonen, L. & Janhunen, T. *Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016.* Työpaperi 45/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos.* Helsinki: Tammi.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huovinen, A. 2013. *Lapsen väkivalta-auttaminen sijaisperheen arjessa.* Teoksessa Huovinen, A. & Marttala, P. (toim.) *Puheenvuoroja väkivallasta sijaishuollossa.* Pelastakaa Lapset ry:n julkaisu 21. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 36–51.
- Häme, A. 2015. *Tarina Kehitysvammaisten Palvelusäätiön tilapäishoidosta.* Teoksessa Herään vapaammin, hengitän helpommin. *Kertomuksia lyhytaikaishoidosta.* Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, 5–9. Saatavissa myös <http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Lyhytaikaishoidon-tarinakirja.pdf>.
- Hämeen-Anttila, L. 2017. *Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut.* Teoksessa Kananoja, A.; Lähteenen, M. & Marjamäki, P. (toim.) *Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu painos.* Helsinki: Tietosana, 216–246.
- Janhunen, T.; Pitko, T. & Säles, E. 2015. *Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena. Opas työnohjauksen tilaajille, työnohjaajille ja sijaisvanhemmille.* Saatavissa myös [http://www.perhehoitoliitto.fi/files/1141/TST\\_opas\\_pieni.pdf](http://www.perhehoitoliitto.fi/files/1141/TST_opas_pieni.pdf).
- Joensuu, A. & Sutinen, J. 2016. *Perheen suojassa. Miten onnistua sijaisperheenä?* Helsinki: BoD.
- Kalland, M. 2014. *Vanhemman mentalisaatiokyky.* Teoksessa Viinikka, A. (toim.) *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa.* Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 26–38.
- Kananen, J. 2014. *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta.* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2017a. Mitä on kotiin tuotava perhelomitus? Viitattu 14.3.2017 <http://www.kvps.fi/palvelut/perhelomitus/mita-on-kotiin-tuotava-perhelomitus/>.

Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2017b. Perhelomittaja tekee työtä omalla persoonallaan. Viitattu 14.3.2017 <http://www.kvps.fi/tarinat/perhelomittaja-tekee-tyota-omalla-persoonallaan>.

Ketola, J. 2005. Sijaisperhe toiminnan suunnitelmallinen organisointi ja sijaisperheiden tukeminen. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tillestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 125–142.

Ketola, J. 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–60.

Ketola, J. 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–26.

Koisti-Auer, A.-L. (toim.) 2004. Sukulaissijaisvanhemmuus. Perhekohtainen työskentelymalli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valintaan. Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Kärkkäinen, A.; Partanen, S. & Räbinä-Lehti, H. 2010. ”Tärkein jaksamisen tuki on varmistettu vapaa”. Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien sosiaalisena tukena ja työhyvinvoinnin edistäjänä. Opinnäytetyö. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, Sosiaaliala. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Annettu Helsingissä 8.4.1983. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Lammi-Taskula, J. (toim.) 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet. Helsinki: Sanoma Pro.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Leve, D.; Harold, G.; Chamberlain, P.; Landsverk, J.; Fisher, P.; & Vostanis, P. 2012 Practioner Review: Children in foster care – vulnerabilities and evidence-based interventions that promote resilience processes. The Journal of Child Psychology and Psychiatry. Vol. 53, No 12, 1197–1211.

Mehtonen, A. 2008. Tuettu sijaisvanhemmuus? Perhehoitajien kokemuksia saamastaan tuesta. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Mykkänen, R. 2011. Terapeuttinen vanhemmuus työvälineenä. Pelastakaa Lapset 2/2011, 4–9.

Niska, M. 2014. Sijaisvanhempien tukimuodot ja tukemisen kehittäminen lappilaisessa toimintaympäristössä. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Sosiaalityön laitos. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Perhehoitolaki 263/2015. Annettu Helsingissä 20.3.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>.

Perhehoitoliitto 2017. Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet. Viitattu 29.1.2017 [www.perhehoitoliitto.fi](http://www.perhehoitoliitto.fi) > Perhehoito > Lapset & nuoret > Perhehoidon vahvuudet.

Pesäpuu ry 2016. PRIDE-ohjelma. Viitattu 19.9.2016 <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/>.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 26/2011.

PRIDE-kirja 2013. PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. 3., uudistettu painos. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Purhonen, M. 2015. Perhelomitus tuntui lottovoitolta. Teoksessa Herään vapaammin, hengitän helpommin. Kertomuksia lyhytaikashoidosta. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, 26–29. Saatavissa myös <http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Lyhytaikashoidon-tarinakirja.pdf>.

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 3/2010. Saatavissa myös <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 148–164.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Omais- ja perhehoitajien tukea lisätään. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 104/2016. Viitattu 27.9.2016 [http://stm.fi/artikkeli/-/asset\\_publisher/omais-ja-perhehoitajien-tukea-lisata-1](http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/omais-ja-perhehoitajien-tukea-lisata-1).

Sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokous 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Annettu sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokouksessa Kuopiossa 29.4.2016.

Tammisto, M. 2015. Inhimillisen kohtaamisen ammattilaisia. Teoksessa Herään vapaammin, hengitän helpommin. Kertomuksia lyhytaikashoidosta. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, 10–13. Saatavissa myös <http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Lyhytaikashoidon-tarinakirja.pdf>.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

THL 2015. Perhehoito. Viitattu 29.1.2017 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Sijaishuollon muodot > Perhehoito.

THL 2016a. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti 20/2016. Viitattu 12.1.2017 [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20\\_16.pdf?sequence=1](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=1).

THL 2016b. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 12.1.2017 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Mitä on lastensuojelu?

THL 2016c. Perhehoitajan asema. Viitattu 14.3.2017 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Sijaishuollon muodot > Perhehoito > Perhehoitajan asema.

THL 2016d. Perhehoitajana toimiminen. Viitattu 19.9.2016 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Sijaishuollon muodot > Perhehoito > Perhehoitajana toimiminen.

THL 2017a. Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana. Viitattu 10.1.2017 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Hoito ja kasvatus sijaishuollossa > Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana.

THL 2017b. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 29.1.2017 [www.thl.fi](http://www.thl.fi) > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Sijaishuolto > Sijaishuollon muodot > Lastensuojelulaitokset.

Tiittula, L.; Rastas, A. & Ruusuvuori, J. 2005. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264–271.

Tietoarkisto 2016. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Viitattu 28.1.2017 <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Turunen, T. 2010. Laitoshoito on neljä kertaa perhehoitoa kalliimpaa. Perhehoito 5/2010, 22–23.

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–120.

Valkonen, L. 2014. Sijaisvanhemmat. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.

Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Työpaperi 45/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Vuorio, L. & Vuorio, J.-M. 2015. Kaivattu irtiotto arjen vaatimuksista. Teoksessa Herään vapaammin, hengitän helpommin. Kertomuksia lyhytaikaishoidosta. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, 30–32. Saatavissa myös <http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Lyhytaikaishoidon-tarinakirja.pdf>.

Välivaara, C. 2008. Kuinka paljon mahtuu pieneen sydämeen? Korjaava vuorovaikutus kiintymyssuhdeaurioiden hoidossa. Pesäpuun lehti 3/2008, 10–13.

## Haastattelupyyntö sijaisvanhemmille

Hyvä [REDACTED] sijaisvanhempi,

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Turun ammattikorkeakoulusta ja työskentelen [REDACTED] sijaisperheiden perhelomittajana. Teen [REDACTED] opinnäytetyötä, jossa tutkin sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia sijaisperheiden perhelomituksesta. Olen kiinnostunut tutkimaan, millaisena tukimuotona sijaisvanhemmat kokevat perhelomituksen osana lastensuojelun perhehoidon tukimuotoja, ja miten [REDACTED] perhelomitusmalli vastaa sijaisvanhempien tuen tarpeeseen.

Etsin tutkimusta varten haastateltaviksi [REDACTED] toimeksiantosuhteessa työskenteleviä sijaisvanhempia. Jos olet kiinnostunut jakamaan kokemuksiasi ja osallistumaan tutkimukseen, ota yhteyttä [REDACTED] sosiaalityöntekijään 1.10.2016 mennessä. Kaikki kokemukset ja näkemykset ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Tutkimuksesta saatuja tuloksia tullaan hyödyntämään [REDACTED] perhelomituksen kehittämisessä.

Haastattelut toteutetaan välimatkojen vuoksi sähköpostin välityksellä. Haastatteluun osallistuminen edellyttää useampaa sähköpostin vaihtoa kuluvan syksyn ja kevään aikana. Voit osallistua tutkimukseen yksin, erikseen tai yhdessä sijaisvanhempana toimivan puolisoasi kanssa. Käsittelen haastattelumateriaalin ehdottoman luottamuksellisesti ja käytän sitä vain tätä tutkimusta varten. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule paljastumaan tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin,

Eeva Mononen

[REDACTED]  
[REDACTED]



## Haastattelupyyntö perhelomittajille

Hyvä [REDACTED] perhelomittaja,

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Turun ammattikorkeakoulusta ja työskentelen [REDACTED] sijaisperheiden perhelomittajana osa-aikaisesti. Teen [REDACTED] opinnäytetyötä, jossa tutkin sijaisvanhempien ja perhelomittajien kokemuksia perhelomituksesta. Olen kiinnostunut tutkimaan, millaisena perhelomittajat kokevat oman ammattinsa osana lastensuojelun perhehoitoa, ja millainen rooli perhelomittajille on muodostunut sijaisperheiden tukijana [REDACTED] perhelomitusmallissa.

Etsin tutkimusta varten haastateltaviksi [REDACTED] koko- tai osa-aikaisessa työsuhteessa työskenteleviä perhelomittajia. Jos olet kiinnostunut jakamaan kokemuksiasi ja osallistumaan tutkimukseen, ota yhteyttä allekirjoittaneeseen 31.10. mennessä. Kaikki kokemukset ja näkemykset ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Tutkimuksesta saatuja tuloksia tullaan hyödyntämään [REDACTED] perhelomituksen kehittämisessä.

Haastattelut toteutetaan joko puhelimitse tai kasvotusten välimatkasta riippuen. Haastattelut tullaan nauhoittamaan aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Käsittelen haastattelumateriaalin ehdottoman luottamuksellisesti ja käytän sitä vain tätä tutkimusta varten. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule paljastumaan tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin,

Eeva Mononen

[REDACTED]  
[REDACTED]

## **Sijaisvanhempien teemahaastattelurunko**

### **Teema 1: Perustiedot perheestä**

- Keitä perheeseesi kuuluu?
- Miten sinusta tuli sijaisvanhempi?
- Kuinka kauan olet toiminut sijaisvanhempana?
- Minkä toimiston kautta sijoitukset ovat tapahtuneet?
- Oletko sukulaissijaisvanhempi?
- Oletko käynyt PRIDE-valmennuksen tai muun vastaavan ennakkovalmennuksen?

### **Teema 2: Kokemukset sijaisperheille annettavasta tuesta**

- Millaisia kokemuksia sinulla on tuesta, jota saat sijoitettuihin lapsiin liittyen?
- Mitä tukea saat?
- Keneltä saat tukea?
- Minkä verran saat tukea?

### **Teema 3: Kokemukset perhelomituksesta**

- Millaisia kokemuksia sinulla on perhelomituksesta?
- Kuinka usein käytät perhelomitusta vapaapäivien ja lomien mahdollistamiseksi?
- Kuinka usein käytät perhelomitusta päästäksesi sijoitettuja lapsia koskeviin palaveriin ja muihin tapaamisiin?
- Oletko käyttänyt muita tahoja vapaa- ja lomapäivien mahdollistamiseksi?
- Minkälainen tukiverkko perheellänne on?
- Oletko käyttänyt kaikki perhehoitolaissa määrätyt vapaapäivät (ennen 1.7.2016 12 vrk/vuosi ja 1.7.2016 alkaen 24 vrk/vuosi)?
- Kuinka merkittävä tukimuoto perhelomitus mielestäsi on?

### **Teema 4: Perhelomituksen kehittämistarpeet**

- Mitä kehitettävää perhelomituksessa on ja miksi?

## **Perhelomittajien teemahaastattelurunko**

### **Teema 1: Perustiedot perhelomittajasta**

- Miten olet päätenyt perhelomittajaksi?
- Millainen koulutustausta sinulla on?
- Millainen on työhistoriasi lastensuojelussa?
- Millainen on työhistoriasi perhelomituksessa?
- Mikä on työsuhteesi muoto tällä hetkellä?

### **Teema 2: Perhelomittajan rooli sijaisperheen arjessa**

- Millaista työsi on sijaisperheen arjen tukijana?
- Mitä työtehtäviä perhelomittajalle kuuluu?
- Mitkä työtehtävät eivät kuulu perhelomittajalle?

### **Teema 3: Perhelomittaja työyhteisön jäsenenä**

- Miten tekemääsi työtä tuetaan?
- Keneltä saat tukea?
- Kuinka paljon saat tukea?
- Miten tekemääsi työtä arvostetaan?

### **Teema 4: Perhelomituksen kehittämisehdotukset**

- Mitä kehitettävää perhelomituksessa on ja miksi?
- Millaisena koet vaikuttamismahdollisuutesi suhteessa työn kehittämiseen?

## Sijaisvanhempien suostumuslomake

### Suostumuslomake

Allekirjoittanut henkilö antaa Eeva Monoselle luvan käyttää sähköpostin välityksellä \_\_\_\_\_.\_\_\_\_.-\_\_\_\_.\_\_\_\_.20\_\_ tehtävää haastattelua [REDACTED] perhelomitusta koskevan opinnäytetyönsä aineistona. Haastatteluaineistoa tullaan käyttämään vain edellä mainitussa tutkimuksessa. Haastatteluaineisto pidetään salassa ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Haastateltavien henkilöllisyys tai mikään tunnistettavuuteen liittyvä tekijä (kuten paikkakunta) ei käy ilmi valmiista tutkimusraportista. Valmis tutkimusraportti julkaistaan internetissä Theseus-tietokannassa ja se saattaa sisältää suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää [REDACTED] [REDACTED] perhelomituksen kehittämisessä.

---

Paikka

---

Aika

---

Allekirjoitus

---

Nimenselvennys

---

Allekirjoitus

---

Nimenselvennys

## Perhelomittajien suostumuslomake

### Suostumuslomake

Allekirjoittanut henkilö antaa Eeva Monoselle luvan käyttää \_\_\_\_\_.\_\_\_\_.20\_\_\_ nauhoitettua haastattelua [REDACTED] perhelomitusta koskevan opinnäytetyönsä aineistona. Haastatteluaineistoa tullaan käyttämään vain edellä mainitussa tutkimuksessa. Haastatteluaineisto pidetään salassa ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Haastateltavien henkilöllisyys tai mikään tunnistettavuuteen liittyvä tekijä (kuten paikkakunta) ei käy ilmi valmiista tutkimusraportista. Valmis tutkimusraportti julkaistaan internetissä Theseus-tietokannassa ja se saattaa sisältää suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää [REDACTED] perhelomituksen kehittämisessä.

---

Paikka

---

Aika

---

Allekirjoitus

---

Nimenselvennys